

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta
Katedra práva životního prostředí

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**DELIKTNÍ ODPOVĚDNOST FYZICKÝCH OSOB V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO
PROSTŘEDÍ**

Diplomantka: Barbora Pospíšilová

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.

Praha, březen 2009

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Praze dne 18.3.2009

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, Prof. JUDr. Milanu Damohorskému, DrSc., za odborné rady a podnětné připomínky, které mi poskytl při jejím zpracování.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST OBECNĚ	8
2.1 POJEM A VYMEZENÍ PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI.....	8
2.2 ZÁKLADNÍ DĚLENÍ PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI.....	9
3. DELIKTNÍ ODPOVĚDNOST V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	11
4. TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST FYZICKÝCH OSOB V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	13
4.1 OBECNÁ TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA.....	13
4.2 TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	14
4.3 VÝVOJ TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVY V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	15
4.4 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI FYZICKÝCH OSOB V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V TRESTNÍM ZÁKONĚ V ČR.....	19
4.5 STATISTIKA KRIMINALITY V OBLASTI ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	28
4.6 NOVÝ TRESTNÍ ZÁKON.....	28
4.7 ÚVAHY DE LEGE FERENDA.....	31
4.8 SHRNUÍ.....	32
5. VYBRANÉ ZAHRANIČNÍ ÚPRAVY DELIKTNÍ ODPOVĚDNOSTI V OBLASTI OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A JEJICH SROVNÁNÍ S ČESKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU	34
5.1 TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA ODPOVĚDNOSTI V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ NA SLOVENSKU.....	34
5.2 TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA ODPOVĚDNOSTI V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ VE SPOLKOVÉ REPUBLICĚ NĚMECKO.....	39
5.3 SHRNUÍ.....	45
6. SPRÁVNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST FYZICKÝCH OSOB V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	46
6.1 PŘESTUPKY.....	48
6.2 JINÉ SPRÁVNÍ DELIKTY FYZICKÝCH OSOB V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	48
6.3 SPRÁVNÍ DELIKTY FYZICKÝCH OSOB PODNIKAJÍCÍCH.....	49
6.4 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA SPRÁVNÍCH DELIKTŮ V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	50
6.4.1 Základní znaky skutkové podstaty správního deliktu.....	50
6.4.2 Formulace skutkových podstat.....	53
6.4.3 Sankce.....	55
6.5 KOMPARACE TRESTNÝCH ČINŮ A PŘESTUPKŮ.....	57
6.6 VYBRANÉ ZAHRANIČNÍ ÚPRAVY SPRÁVNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI V OBLASTI OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	58
6.7 ÚVAHY DE LEGE FERENDA.....	60
6.8 SHRNUÍ.....	61
7. ZÁVĚR	63

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DOKUMENTŮ	67
9. SUMMARY	70
10. KEYWORDS – KLÍČOVÁ SLOVA	71

1. Úvod

Většina lidí vůbec nepřemýšlí o prostředí, ve kterém žijí. Je pro ně samozřejmostí, že mají k dispozici vše, co lidský organismus nezbytně potřebuje ke svému životu, a nestarají se o to, jak chránit to, co umožňuje jejich existenci.

Přitom právě v dnešní době, jež se vyznačuje neustálým hospodářským rozvojem nesoucím s sebou vážné riziko vzniku nezvratného poškození jednotlivých složek životního prostředí ať už v důsledku nadlimitního znečišťování vod, ovzduší a půdy různými nebezpečnými odpady a látkami, nebo nadměrným čerpáním obnovitelných i neobnovitelných zdrojů či snižováním biologické rozmanitosti a zaváděním geneticky modifikovaných organismů do oběhu, je naprosto nezbytné zabývat se ochranou životního prostředí na všech úrovních a v co nejširší míře.

O významu životního prostředí jakožto základu nutného pro život a vývoj člověka svědčí též fakt, že právo na příznivé životní prostředí je jedním ze základních lidských práv zakotveným v čl. 35 Listiny základních práv a svobod.

Mnohé státy začaly poprvé řešit otázky ochrany životního prostředí a jeho jednotlivých složek v návaznosti na Stockholmskou konferenci konanou v roce 1972, která kategoricky popsala hlavní ekologické problémy a upozornila na nebezpečí hrozící v případě, že nebudou zavedena určitá ochranná opatření.

Ochrana životního prostředí se tak dostala do popředí zájmů jednotlivých států a stala se předmětem jejich legislativní činnosti. V historii českého státu se s těmito tendencemi setkáváme vzhledem k politickým souvislostem ve větší míře až po roce 1989.

Přijímání zákonů na ochranu životního prostředí a jeho složek ukládajících povinnosti různým subjektům by se však míjelo svým účinkem, pokud by neexistoval prostředek zaručující plnění stanovených povinností.

Takovým právním prostředkem ochrany životního prostředí je odpovědnost osob, kterou se rozumí povinnost odpovědného subjektu nést následky za porušení své povinnosti.

V první části práce jsem se zabývala právní odpovědností obecně, tedy výkladem pojmu právní odpovědnost, podmínkami jejího vzniku, následky s ní spojenými a základními druhy právní odpovědnosti, a to z toho důvodu, že deliktní odpovědnost je jedním z druhů právní odpovědnosti, tudíž právní odpovědnost tvoří základ odpovědnosti deliktní.

V dalších částech jsem se zaměřila na samotnou deliktní odpovědnost fyzických osob v ochraně životního prostředí. Nejprve jsem se věnovala pojmu deliktní odpovědnost obecně a následně pouze deliktní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí.

Jelikož deliktní odpovědnost fyzických osob v ochraně životního prostředí je tvořena odpovědností trestní a správní, představují stěžejní část této práce kapitoly pojednávající o těchto dvou institutech.

Ve zmíněných kapitolách popisuji vývoj trestněprávní úpravy, úpravu de lege lata jak trestní, tak správní odpovědnosti, a zabývám se rovněž novým trestním zákonem, účinným od 1.1.2010. Dále jsem se pokusila o přiblížení vybraných zahraničních úprav deliktní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí a o jejich srovnání s úpravou českou. Vzhledem ke své jazykové vybavenosti i dostupnosti příslušných materiálů, jsem zvolila právní úpravu Spolkové republiky Německo a Slovenské republiky.

Při zpracování práce jsem vycházela ze znění právních předpisů ke dni 28.2. 2009, s výjimkou zahraničních právních předpisů, které jsem měla k dispozici ve znění ke dni 1.7.2008.

2. Právní odpovědnost obecně

Jako obsah první kapitoly této práce jsem zvolila téma právní odpovědnosti. Vedla mě k tomu především skutečnost, že delikt ní odpovědnost fyzických osob je jednou z kategorií právní odpovědnosti, a proto mnoho znaků delikt ní odpovědnosti vychází právě z odpovědnosti právní.

V této souvislosti nejprve definuji samotný pojem právní odpovědnost a následně se budu věnovat vymezení daného institutu a základnímu dělení právní odpovědnosti.

2.1 Pojem a vymezení právní odpovědnosti

Jednoznačné vymezení pojmu právní odpovědnost je dosti obtížné, neboť jej není možné posuzovat a vykládat pouze z hlediska práva, ale je třeba vzít v úvahu i rovinu etickou, filozofickou, ekonomickou, psychologickou a sociologickou.

Právní úprava odpovědnosti vychází z jistých filozofickoetických představ o tom, jak je člověk odpovědný za svoje jednání, za svoje činy před ostatními lidmi, společností, sám před sebou a svým svědomím, přičemž právo upravuje toliko to, za co člověk může být odpovědný právně.¹

Je třeba si uvědomit, že právní odpovědnost není jediným druhem odpovědnosti a posouzení druhu odpovědnosti záleží na tom, v jakých společenských normách byla porušená povinnost obsažena. Právní odpovědnost existuje zejména vedle odpovědnosti politické a mravní, přitom není vyloučeno, aby při porušení právní normy nastoupily všechny tři druhy odpovědnosti současně.

Hlavní rozdíl od ostatních druhů odpovědnosti spočívá v možnosti uplatňování právní odpovědnosti státní mocí, avšak pouze v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví, jak vyplývá z čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, přičemž rozsah a meze právní odpovědnosti nelze měnit jinak než zákonem, a to v souladu s ústavním pořádkem, včetně souladu s Listinou základních práv a svobod.²

¹ Viz. Boguszak, J. – Čapek, J. – Gerloch, A. : Teorie práva, EUROLEX Bohemia, Praha, 2001, str. 160 a násl.

² Viz. Boguszak, J. – Čapek, J. – Gerloch, A. : Teorie práva, EUROLEX Bohemia, Praha, 2001, str. 162 a násl.

Co se týče vymezení právní odpovědnosti, rozumí se jí povinnost subjektu nést následky stanovené právními normami za takové své chování a jednání, kterým došlo k porušení uložené povinnosti.

K porušení povinnosti přitom nemusí dojít pouze určitým protiprávním konáním, ale také v důsledku nekonání, tedy pokud subjekt opomenul takové konání, k němuž byl podle okolností a svých poměrů povinen.

Právo spojuje s nesplněním či porušením povinnosti určité právní následky, které mohou být různé povahy, ale které vždy směřují k tomu, aby k porušování právních norem nedocházelo. Zásadně lze následky porušení právních povinností dělit následovně:

- trvání původní povinnosti a možnost vynucení jejího splnění;
- vznik nové (sekundární) povinnosti v důsledku zaviněného porušení původní povinnosti tím, komu nová sekundární povinnost vzniká;
- jiné právní následky (např. zánik práva korespondujícího porušení právní povinnosti).

S porušením právní povinnosti může být spojen vznik pouze některého z uvedených právních následků nebo společně i více z nich.³

Následky porušení právních povinností mají dva hlavní cíle – působit preventivně a v případě již nastalého porušení směřovat k odstranění nežádoucího stavu.

2.2 Základní dělení právní odpovědnosti

Právní odpovědnost lze dělit na různé druhy. Jednou z možných klasifikací právní odpovědnosti je rozdělení na odpovědnost soukromoprávní a veřejnoprávní.

Se **soukromoprávní** odpovědností se setkáváme především v právu občanském a obchodním a je pro ni příznačný vznik paritního odpovědnostního vztahu mezi osobou odpovědnou a poškozeným, kterým může být jak fyzická, tak právnická osoba. Jedná se především o odpovědnost za škodu. Hlavní funkcí právní odpovědnosti v této oblasti je kompenzovat vzniklou škodu nebo navrácení v předešlý stav (restituce), nikdy neplní funkci represivní.

³ Boguszak, J. – Čapek, J. – Gerloch, A. : Teorie práva, EUROLEX Bohemia, Praha, 2001, str. 163

Veřejnoprávní odpovědnost je typická pro oblast práva trestního a správního, jde o odpovědnost za protiprávní jednání a je (až na výjimky) vždy založena na principu zavinění. Odpovědnostní vztah zde vzniká mezi státem, resp. státním orgánem reprezentujícím stát, a osobou odpovědnou za porušení povinnosti. Její nejvýznamnější funkcí je postihnout odpovědnou osobu a současně působit preventivně, a to jednak jako individuální prevence vůči osobě rušitele a jednak jako generální prevence působící na mínění široké veřejnosti.

Kromě výše uvedeného dělení se v teorii setkáme ještě s jedním základním dělením právní odpovědnosti, a to na odpovědnost **subjektivní** a odpovědnost **objektivní**.

První z výše uvedených odpovědností je založena na zaviněném porušení povinnosti ze strany toho, komu byla uložena, zatímco objektivní odpovědnost se otázkou zavinění vůbec nezabývá, rozhodujícím je pro ni pouze vznik škodlivého následku.

Hlavním účelem odpovědnosti objektivní je poskytnout ochranu v případech, kdy k poškození dojde v důsledku určité činnosti, jejíž následky lze jen obtížně předvídat, nebo v důsledku působení vis maior.

Odpovědná osoba má však možnost se objektivní odpovědnosti zprostit, i když pouze za předpokladu, že zákon stanoví určité liberační důvody, tj. skutečnosti, v jejichž důsledku došlo k porušení dané povinnosti a kterým nešlo reálně zabránit, a odpovědná osoba tyto důvody prokáže.⁴

⁴ Srov. Boguszak, J. – Čapek, J. – Gerloch, A. : Teorie práva, EUROLEX Bohemia, Praha, 2001, str. 176 a násl.

3. Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí

Deliktní odpovědnost je založena na stejných zásadách jako obecná právní odpovědnost, což znamená, že deliktní odpovědnost je sekundární povinnost pachatele nést nepříznivé důsledky svého protiprávního jednání, která vzniká v důsledku porušení primární právní povinnosti.

Primární povinností se rozumí povinnost uložená subjektu právního vztahu přímo zákonem nebo stanovena v rozhodnutí soudu či správního orgánu nebo vyplývá z veřejnoprávní smlouvy.

Vzhledem k tomu, že výkon deliktní odpovědnosti podstatným způsobem zasahuje do subjektivních práv a povinností odpovědné osoby, je třeba zdůraznit, že z důvodu právní jistoty může být deliktní odpovědnost uplatňována státní mocí jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.⁵

Deliktem se rozumí protiprávní jednání, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně.

Každý delikt se vyznačuje čtyřmi základními složkami:

- a) **Objekt deliktu** - jedná se o právem chráněný zájem, proti němuž směřuje protiprávní jednání.
- b) **Subjekt deliktu** - ten, kdo ohrozil nebo porušil právní povinnost a současně mu právo přiznává deliktní způsobilost. U způsobilosti k protiprávnímu jednání je třeba posuzovat, zda nositelem právní odpovědnosti je fyzická nebo i právnická osoba. Právnické osoby nemají způsobilost k trestní odpovědnosti a k odpovědnosti za přestupky. Nesou však odpovědnost za soukromoprávní delikty a ve vymezeném rozsahu i odpovědnost správní.⁶ V případě fyzické osoby je nutné, aby byla splněna podmínka věku a delikvent byl schopen rozpoznat následky svého jednání a byl schopen své jednání ovládnout.
- c) **Objektivní stránka deliktu** - jde o určité jednání, tedy projev lidské vůle ve vnějším světě, které má za následek porušení nebo ohrožení právem chráněného zájmu, což je spojeno se vznikem odpovědnosti. Vždy musí být prokázána příčinná souvislost mezi jednáním a následkem.

⁵ Srovnej Harvánek, J.: Teorie práva, Masarykova univerzita Brno, Brno, 1998, str. 241

⁶ Boguszak, J. – Čapek, J. – Gerloch, A. : Teorie práva, EUROLEX Bohemia, Praha, 2001, str. 172

d) **Subjektivní stránka deliktu** - spočívá ve vnitřním vztahu delikventa k svému protiprávnímu jednání a následku tohoto jednání.

O deliktní odpovědnosti v ochraně životního prostředí platí vše, co bylo uvedeno o deliktní odpovědnosti obecně, a je upravena podle toho, zda se týká fyzických osob - u těchto se uplatňuje subjektivní odpovědnost, tedy odpovědnost za zavinění, či právnických osob a fyzických osob podnikajících – zde se uplatňuje objektivní odpovědnost, tedy odpovědnost za následek.⁷

Deliktní odpovědnost fyzických osob v ochraně životního prostředí se dělí na:

- 1) Správní – za přešupek, jiný správní delikt a delikt fyzické osoby podnikající
- 2) Trestní – za trestný čin⁸

Vzhledem k tématu mé diplomové práce se tedy nadále budu zabývat pouze těmito dvěma druhy deliktní odpovědnosti, a to trestní a správní odpovědností fyzických osob v ochraně životního prostředí.

Shrnutí:

Deliktní odpovědnost fyzických osob v ochraně životního prostředí je jedním z druhů právní odpovědnosti, přičemž právní odpovědnost se chápe jako povinnost subjektu nést následky svého protiprávního jednání, v důsledku kterého porušil povinnost, jež mu byla uložena zákonem, rozhodnutím správního orgánu nebo soudu, či vyplývala z veřejnoprávní smlouvy.

Následkem za protiprávní chování může být trvání původní povinnosti, vznik nové povinnosti či jiný právní následek, a to vše ve vztahu k subjektu, jenž porušil svoji primární povinnost. Jednotlivé následky se mohou uplatnit samostatně i vedle sebe.

Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí lze dělit z hlediska subjektu na odpovědnost fyzických či právnických osob a z hlediska subjektivní stránky na subjektivní a objektivní. Samotná deliktní odpovědnost fyzických osob v ochraně životního prostředí se rozlišuje na trestní a správní.

⁷ Damohorský, M.: Právní úprava ochrany životního prostředí v České republice, Institut hl. m. Prahy, 1995, str. 23

⁸ Viz. opus sub. 7

4. Trestněprávní odpovědnost fyzických osob v ochraně životního prostředí

Trestněprávní odpovědnost fyzických osob je v posledních letech označována jako nejefektivnější prostředek k ochraně životního prostředí. Důvodem je především systém odrazujících sankcí, kterým trestní právo disponuje, a existence nezávislých a nestranných soudů rozhodujících o trestných činech.

Tuto kapitolu tvoří podkapitoly, ve kterých se zabývám významem a funkcí trestního práva obecně, postavením trestního práva v ochraně životního prostředí, vývojem trestněprávní úpravy v ochraně životního prostředí, současným zněním trestných činů proti životnímu prostředí i novým trestním zákonem.

4.1 Obecná trestněprávní úprava

Trestní právo, které je odvětvím veřejného práva, slouží k ochraně společnosti před kriminalitou, tj. před trestnými činy určitého stupně nebezpečnosti pro společnost.

Hlavní funkcí trestního práva je chránit společenské zájmy v případě, kdy ostatní prostředky ochrany obsažené v jiných právních odvětvích se ukáží jako nedostatečné.⁹

Vždy se ale musí jednat o takové vztahy a hodnoty, na jejichž ochraně záleží společnosti do té míry, že jejich porušení nebo ohrožení postihuje trestní sankcí, přičemž trestní represe se má uplatnit pouze tam, kde selhávají ostatní prostředky společenského působení. Trestní právo nesmí řešit problémy, k jejichž řešení jsou adekvátní prostředky politické, hospodářské, výchovné a jiné, a nesmí nahrazovat ostatní právní odvětví. Ve vztahu k ostatním právním odvětvím je trestní právo krajním prostředkem zajišťujícím zachování nejvýznamnějších právních norem ostatních právních odvětví.¹⁰

⁹ Srovnej Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, ASPI, 2003, str. 15 a násl.

¹⁰ Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, ASPI, 2003, str. 103 a 104

Trestným činem dle definice uvedené v § 3 odst. 1 a 2 trestního zákona je pouze takové jednání, které naplňuje všechny znaky skutkové podstaty trestného činu stanovené trestním zákonem a současně stupeň nebezpečnosti tohoto jednání pro společnost musí být dle platného českého práva vyšší než nepatrný.

Jak vyplývá z této definice, česká právní úprava je založena na materiálně-formálním pojetí trestného činu.

Materiální pojetí vyjadřuje představu společnosti o škodlivém a nebezpečném jednání, které má být zakázáno, a tento znak je vyjádřen v definici trestného činu jako požadavek dosažení určitého stupně nebezpečnosti pro společnost, přičemž konkrétní stupeň nebezpečnosti se stanoví na základě okolností jednotlivých případů.

Formální pojetí chápe jako trestný čin jednání, které naplňuje všechny zákonné znaky skutkové podstaty požadované trestním zákonem. Stanovení této formální podmínky je naplněním ústavněprávní zásady „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“,¹¹ jež je vyjádřena v čl. 39 Listiny základních práv a svobod takto: „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit“.

V zahraničních právních úpravách se však běžně setkáme pouze s formálním pojetím trestného činu. Neznamená to, že by materiální pojetí bylo zcela vyloučeno, je pouze uplatňováno v rámci formálního pojetí jako hledisko nebezpečnosti samotného jednání, jehož znaky jsou uvedeny ve skutkových podstatách trestných činů a před kterým je nutné společnost chránit.¹²

4.2 Trestněprávní úprava v ochraně životního prostředí

Význam trestního práva v oblasti ochrany životního prostředí spočívá v jeho schopnosti zajistit vyšší stupeň ochrany zájmům chráněných celou řadou právních předpisů týkajících se životního prostředí i jeho jednotlivých složek. Jelikož v každodenním životě dochází k případům porušování právních norem obsažených v těchto předpisech a v důsledku toho k vážnému ohrožení či poškození životního prostředí i jeho jednotlivých složek, je trestněprávní ochrana životního prostředí nezbytná.

¹¹ Srovnej Boguszak, J. – Čapek, J. – Gerloch, A. : Teorie práva, EUROLEX Bohemia, Praha, 2001, str. 168

¹² Srovnej Samaš, O. – Stiffel, H. – Toman, P.: Trestný zákon, Stručný komentár, IURA EDITION, Bratislava, 2006, str. 26 a násl.

K tomu, aby bylo možné chránit vztahy a hodnoty týkající se životního prostředí pomocí trestního práva, je nutné zakotvení skutkových podstat trestných činů obsahujících znaky nežádoucího, resp. protiprávního, chování a jednání mající vliv na životní prostředí v trestním zákoně.

Skutková podstata trestného činu proti životnímu prostředí musí stejně jako skutková podstata každého jiného trestného činu obsahovat čtyři základní skupiny znaků, a to **objekt, subjekt, objektivní stránka a subjektivní stránka** (k těmto pojmům blíže v kapitole 3.).

Dalším nezbytným znakem těchto trestných činů, který se nezařazuje pod žádnou ze čtyř výše uvedených skupin znaků, je **protiprávnost**, která se dovozuje z právního řádu jako celku, tedy zpravidla z porušení právních norem mimotrestních¹³, a samozřejmě musí jít o takový čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je vyšší než nepatrný.

Ustanovení trestního zákona poskytující ochranu životnímu prostředí jako celku i jeho jednotlivým složkám jsou dnes považována za samozřejmou součást našeho trestního práva, je ale třeba si uvědomit, že ještě před pár lety byla situace zcela odlišná.

4.3 Vývoj trestněprávní úpravy v ochraně životního prostředí

Zákon č. 159/1989 Sb.

Poprvé byla skutková podstata trestného činu, jehož objektem byl zájem na ochraně životního prostředí jako celku, začleněna do právního řádu České republiky, resp. ČSSR, zákonem č. 159/1989 Sb., s účinností od 1.2.1990.

Do roku 1990 bylo třeba k ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek využívat obecná ustanovení trestního zákona o ochraně zdraví a majetku. Jednalo se především o tehdejší § 136 TrZ „Poškození majetku v socialistickém vlastnictví“ nebo i dnes existující

¹³ Srovnej Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I.Obecná část, ASPI, 2003, str. 97

trestné činy jako „Zneužívání pravomoci veřejného činitele“ či „Obecné ohrožení“, popř. „Poškození cizí věci“ nebo „Zneužívání vlastnictví“.¹⁴

Pro § 181a a §181b, ve kterých byly nové skutkové podstaty obsaženy, nebyla v trestním zákoně vytvořena žádná zvláštní hlava a tyto paragrafy byly zařazeny do již existující hlavy IV. – Trestné činy obecně nebezpečné, což ostatně přetrvalo dodnes.

Od 1.2.1990 tedy bylo možné trestněprávně postihnout úmyslné i nedbalostní ohrožení životního prostředí. Samotné ustanovení § 181a obsahovalo legální definici pojmu ohrožení životního prostředí a tato definice se uplatnila i při výkladu skutkových podstat obsažených v § 181b.

Ustanovení obou paragrafů představovala typické blanketní dispozice, jež odkazovaly na vypočtené právní předpisy chránící konkrétní složky životního prostředí, ve kterých byly subjektům uloženy právní povinnosti, jejichž porušením došlo k naplnění výše uvedených skutkových podstat, z čehož lze dovodit, že úmyslem zákonodárce nebylo trestněprávně postihnout veškeré jednání ohrožující životní prostředí, ale právě jen to jednání týkající se uvedených složek životního prostředí.

Ustanovení § 181a odst. 2 a 3 stanovilo znakem kvalifikovaných skutkových podstat „značnou újmu na životním prostředí“ a „újmu velkého rozsahu na životním prostředí“. Trestní zákon ani jiný právní předpis však tyto pojmy dále nevymezily, což mělo za následek, že se vykládaly podobně jako pojmy značná škoda a škoda velkého rozsahu ve smyslu § 89 odst. 11 trestního zákona, i když bylo jasné, že se zde nejedná pouze o újmu majetkovou.

Přestože vznik nových skutkových podstat na ochranu životního prostředí byl nepochybně významným a žádoucím krokem směřujícím k posílení a rozšíření ochrany životního prostředí, přílišná obecnost a nedostatečné vymezení pojmů obsažených v těchto ustanoveních působily takové aplikační a výkladové problémy, že v praxi téměř vůbec používány nebyly.

¹⁴ Damohorský, M.: Trestní právo a ochrana životního prostředí v České republice, in: Právo životního prostředí – Vlastnické právo, trestní právo a ochrana životního prostředí, sborník z konference, KRNAP – Rýchory 2000, PF UK Praha, 2000, str. 104

Zákon č. 175/1990 Sb.

Ještě v témže roce bylo znění skutkových podstat trestných činů na ochranu životního prostředí změněno novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 175/1990 Sb., s účinností od 1.7.1990.

Trestní zákon již neuváděl jednotlivé právní předpisy, jejichž porušením mohlo dojít ke spáchání trestního činu, místo toho použil pouze obecného pojmu – předpisy o ochraně životního prostředí, a nově se vztahoval i na porušení předpisů o hospodaření s přírodními zdroji.

Nadále však přetrvával problém s nedostatečným popisem znaků trestných činů. Zákonným znakem skutkových podstat bylo nyní „závažné poškození životního prostředí“, ale bližší vymezení tohoto pojmu nebylo nikde určeno, a podobně jako u předcházející úpravy i zde chybělo přesné peněžní vyjádření závažného poškození životního prostředí.¹⁵

Situace se nevyřešila ani přijetím zákona č. 17/1992 Sb. účinného od 16.1.1992, který v § 10 definoval ekologickou újmu.

V ustanovení § 27 odst. 1 citovaného zákona sice je stanoveno, že způsob výpočtu ekologické újmy a další podrobnosti stanoví zvláštní předpis, ale žádný právní předpis, jež by tuto otázku řešil, nebyl nikdy přijat.

Ustanovení § 27 odst. 4 téhož zákona zakotvuje použití obecných právních předpisů o odpovědnosti za škodu, ale toto východisko, dle důvodové zprávy k zákonu č. 134/2002 Sb., není možno považovat za vhodné, neboť ekologická újma byla a je považována za institut veřejnoprávní, zatímco škoda patří do sféry soukromoprávní. To koresponduje i s obdobným chápáním vyčíslení výše škody ve smyslu § 89 odst. 12 trestního zákona, problém však je shledáván v tom, že toto vyčíslení ekologické újmy může být vždy jen přibližné a nezahrnuje případnou škodu na lidském zdraví, vymizení vzácného druhu živočichů nebo rostlin, škodu morální.¹⁶

¹⁵ Srovnej Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1088

¹⁶ Srovnej Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str.1089

Vzhledem k výše uvedeným potížím vyplývajícím z obecných a nepřesných formulací v právní úpravě nebyly tyto skutkové podstaty trestných činů na ochranu životního prostředí využívány v potřebné míře.

Spíše byla v praxi tendence uplatňovat postih podle §179 za trestný čin obecného ohrožení, který však nelze pokládat za dostačující, i když toto ustanovení je formulováno poměrně široce. Zde se jedná vždy o bezpečnost či život lidí, problém je však v tom, že je nutno chránit i životní prostředí samotné. Je řada závažných případů, kdy bezpečnost lidí sice není přímo ohrožena, avšak poškození životního prostředí přesto snižuje kvalitu jejich života a ve svých důsledcích ohrožuje rovněž jejich zdraví.¹⁷

Zákon č. 290/ 1993 Sb.

Další novela trestního zákona provedena zákonem č. 290/1993 Sb., jenž nabyl účinnosti dne 1.1.1994, nahradila v ustanovení § 181a odst. 1 spojkou „a“ u předpisů „o ochraně životního prostředí a hospodaření s přírodními zdroji“ spojkou „nebo“. Tato drobná úprava sledovala odstranění pochybností při označování právních předpisů dotýkajících se ohrožení životního prostředí, na které toto ustanovení jako blanketní norma odkazovalo.¹⁸

Zákon č. 134/2002 Sb.

Zakotvení ustanovení §181a až §181h a jejich současné znění je výsledkem novelizace trestního zákona provedené zákonem č.134/2002 Sb., s účinností od 1.7.2002,¹⁹ a zákona č. 314/2006, který pouze zrušil v nadpisu §181e a v § 181e odst. 2 slovo „nebezpečný“.

Zákon 134/2002 Sb. zcela změnil obsah původních skutkových podstat obsažených v ustanovení §181a a §181b a současně začlenil do trestního zákona nová ustanovení §181c až §181h, která umožňují stíhat ohrožování nebo poškozování některých jednotlivých složek životního prostředí.

¹⁷ Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1088

¹⁸ Šámal, P.: K novele trestního zákona III., Zvláštní část trestního zákona, Všechno 1/1994

¹⁹ Srovnej Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1088

Dosud nejasné a neurčité pojmy v zákonných znacích skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí, jejichž obtížný výklad byl příčinou minimálního používání těchto ustanovení v praxi, byly nahrazeny novou, dostatečně přesnou formulací, což by mělo vést k odstranění problémů s uplatňováním dosavadních ustanovení §181a a §181b a k posílení trestněprávní ochrany životního prostředí jako celku i jeho jednotlivých složek.

Zároveň touto úpravou Česká republika plní některé své mezinárodní závazky vyplývající zejména z Basilejské úmluvy o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování a Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin.²⁰

Novelizace provedená zákonem č. 134/2002 Sb. je významná také z toho důvodu, že již v roce 2002 uvedla českou úpravu trestní odpovědnosti v ochraně životního prostředního do souladu s předpisy Evropské unie, a proto bylo možné po vstupu České republiky do EU provést pouze dílčí změny v české právní úpravě dané oblasti.

4.4 Současná právní úprava trestní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí v trestním zákoně v ČR

Skutkové podstaty trestných činů obsažené v platném znění trestného zákona, jež jsou použitelné k ochraně životního prostředí, je možné rozdělit na následující tři skupiny:

- a) **obecné** – tj. široce využitelné pro sankcionování činů proti zájmům na ochraně životního prostředí jako takového (trestný čin Ohrožení životního prostředí podle § 181a a § 181b)
- b) **zvláštní** – tedy aplikovatelné jen pro určité dílčí problémy ve speciálních případech (např. Poškození lesa těžbou (§ 181c), Neoprávněné nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 181f až § 181h), Pytláctví (§ 178a), Týrání zvířat (§ 203), Šíření nakažlivé choroby (§ 191, § 192), Nedovolená výroba

²⁰ Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1089

a držení radioaktivního materiálu a vysoce nebezpečné látky (§ 186), Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 187, § 187a, § 188)

- c) **ostatní** – tedy použitelné také ve prospěch ochrany životního prostředí (např. Obecné ohrožení (§179 a § 180), Poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení (§ 182 a § 184), Poškozování cizí věci (§ 257), Zneužívání vlastnictví (§ 258) či Zneužívání pravomoci veřejného činitele nebo maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti (§ 158 a § 159)²¹

V následujících řádcích se zaměřím na ty trestné činy, jež jsou primárně určeny k ochraně životního prostředí jako celku a k ochraně jeho jednotlivých složek a jsou obsaženy v ustanoveních § 181a až § 181h.

Všem skutkovým podstatám obsaženým v § 181a až § 181h je společné, že se jedná o trestněprávní normy s blanketní dispozicí, protože alternativně odkazují na právní předpisy z určité oblasti práva životního prostředí, což umožňuje pružně reagovat na změny jednotlivých zvláštních předpisů, aniž by se musela současně měnit i dikce trestního zákona.

Uvedenými **právními předpisy** z oblasti práva životního prostředí se rozumí takové právní normy, které jsou v době spáchání skutku součástí platného právního řádu a nabyly účinnosti, a to bez ohledu na jejich právní sílu. Za předpisy v tomto smyslu však zpravidla nelze považovat právní akty obcí a krajů, které nejsou součástí právního řádu.²²

Porušení předpisů spočívá v jednání, které je v rozporu s určitým ustanovením takového předpisu a může mít formu jak konání (např. odkládání nebezpečného odpadu do volné přírody), tak i opomenutí uložené povinnosti (např. nezajištění uskladněných chemických látek před jejich únikem do vody a půdy).

Případný omyl pachatele o obsahu těchto předpisů se pokládá za právní omyl, a to z toho důvodu, že ustanovení § 181a až § 181h obsahují normy s blanketovou dispozicí, takže předpisy, na které odkazují, tvoří součást trestněprávní normy a neznalost těchto předpisů neomlouvá ani nevylučuje zavinění pachatele.²³

²¹ Damohorský, M. (ed.): Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí, závěry a shrnutí projektu GA ČR – 407/00/1705, PF UK Praha, 2002, str. 12

²² Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1092

²³ Srovnej Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1098

Jelikož trestné činy podle § 181a až § 181h jsou uvedeny v ustanovení § 66 trestního zákona, je u nich možný zánik trestnosti účinnou lítostí, což znamená, že v důsledku dobrovolného aktivního jednání pachatele, kterým zamezí vzniku škodlivého následku nebo alespoň v podstatných rysech uvede věc do původního stavu, již nikdy není možné pachatele pro tento trestný čin potrestat.²⁴

Současnou právní úpravu jednotlivých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí obsažených v § 181a až § 181h jsem se rozhodla analyzovat podle základních znaků skutkových podstat.

Jak bylo uvedeno v kapitole 3., základními znaky každé skutkové podstaty všech druhů deliktů, tedy i trestného činu, jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka.

Objekt

U trestných činů podle § 181a až § 181h je objektem jednak společenský zájem na ochraně životního prostředí jako celku a jednak zájem na ochraně jednotlivých složek životního prostředí.

Životní prostředí jako celek je chráněno trestným činem Ohrožení a poškození životního prostředí (§ 181a a § 181b) a Nakládání s odpady (§ 181e).

Objektem zbývajících trestných činů proti životnímu prostředí je zájem na ochraně vybraných jednotlivých složek životního prostředí, a to lesa a chráněných a volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (§ 181c, § 181f až § 181h).

Některé skutkové podstaty mají kromě objektu vymezený rovněž předmět útoku, který je nutno od objektu odlišovat. Předmět útoku představuje fakultativní znak skutkové podstaty a jsou jím lidé nebo věci, na které pachatel trestného činu bezprostředně útočí, a tím zasahuje objekt trestného činu.²⁵

U trestných činů podle § 181a až § 181h nalezneme předmět útoku u následujících trestných činů:

- u trestného činu podle § 181a, § 181b je jím jakákoli složka životního prostředí

²⁴ Blíže Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, ASPI, 2003, str. 260 a násl.

²⁵ VÍZ. Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, ASPI, 2003, str. 109 a násl.

- u trestného činu podle § 181f odst. 1 je předmětem útoku zvláště chráněný druh živočicha nebo rostliny nebo exemplář ohroženého druhu, v ustanovení § 181f odst. 2 je to exemplář druhu kriticky ohroženého nebo druhu přímo ohroženého vyhubením
- předmětem útoku u trestného činu podle § 181g je jedinec zvláště ohroženého živočicha nebo rostliny nebo exempláře ohroženého druhu ve větším rozsahu než 50 kusů, nebo jedinec druhu kriticky ohroženého nebo exemplář druhu ohroženého vyhubením
- podle ustanovení § 181h je předmětem útoku volně žijící živočich, nebo planě rostoucí rostlina

Subjekt

Všechny trestné činy obsaženy v § 181a až § 181h trestního zákona může spáchat kdokoli, respektive jakákoli fyzická osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila patnáctý rok věku, je přičetná, tedy je schopna ovládnout své jednání a chápe následky svého činu, a která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu. V tomto smyslu je pachatelem i osoba, kterou lze podle trestního zákona kvalifikovat jako spolupachatele nebo účastníka.

Aby bylo možné uložit pachateli trestného činu trest, musí mu být spáchání tohoto trestného činu dokázáno v řádném soudním řízení.

V této souvislosti je také třeba zdůraznit, že české trestní právo narozdíl od některých zahraničních právních úprav (např. nizozemské nebo francouzské) spočívá na zásadě individuální odpovědnosti, a nezná tudíž ani institut kolektivní odpovědnosti, ani odpovědnost právnických osob.²⁶

Pokud dojde k protiprávnímu jednání v důsledku činnosti právnické osoby, trestní odpovědnost ponese fyzická osoba, která takto jednala jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení (jako statutární orgán, jiný zaměstnanec nebo člen, zástupce, prokurista).

²⁶ Srovnej Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, ASPI, 2003, str. 131 a násl.

Subjektivní stránka

Znakem subjektivní stránky trestného činu je zavinění. Zavinění je vnitřní vztah člověka k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, ať již vytvořených pachatelem nebo objektivně existujících bez jeho přičinění.²⁷

Forma zavinění může být úmyslná nebo nedbalostní.

Úmyslné zavinění může mít podobu úmyslu přímého, tedy pachatel věděl, že svým jednáním naplní nebo může naplnit znaky trestného činu, a chtěl trestný čin spáchat, nebo může jít o úmysl nepřímý, tedy pachatel věděl, že může spáchat trestný čin a pro případ, že jej spáchá, s tím byl srozuměn.

Zavinění z nedbalosti má podobu nedbalosti vědomé, tedy pachatel věděl, že může spáchat trestný čin, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že se tak nestane, nebo podobu nedbalosti nevědomé, a to v případě, kdy pachatel nevěděl, že může spáchat svým jednáním trestný čin, ačkoli vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl.²⁸

Dle § 3 odst. 3 trestního zákona je k trestnosti činu třeba úmyslného zavinění, pokud trestní zákon výslovně nestanoví, že stačí zavinění nedbalostní.

Forma zavinění je u jednotlivých trestných činů podle § 181a až § 181h formulována třemi způsoby, a to:

- Osoba jedná „**úmyslně**“ – úmyslu je třeba ke spáchání trestného činu podle § 181a § 181f
- Osoba jedná „**z nedbalosti**“ – pouze nedbalostní je trestný čin podle § 181b a § 181g
- Osoba jedná „**byť i z nedbalosti**“ – z této formulace vyplývá, že trestný čin může být spáchán jak úmyslně, tak z nedbalosti, přičemž konkrétní forma musí být v jednotlivých rozsudcích vždy uvedena.²⁹ Tuto formulaci nalezneme u trestného činu dle § 181c, § 181e a § 181h.

²⁷ Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, ASPI, 2003, str. 150

²⁸ Blíže Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, ASPI, 2003, str. 149 a násl.

²⁹ Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1106

Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu je charakterizována třemi základními znaky, a to jednáním, následkem a příčinnou souvislostí.

Jednání může spočívat jednak v konání a jednak v opomenutí takového jednání, ke kterému byl pachatel povinen podle okolností a svých poměrů (§ 89 odst. 2 trestního zákona).

Povinnost může být pachateli trestného činu proti životnímu prostředí uložena zákonem, rozhodnutím správního orgánu nebo může vyplývat ze smlouvy.³⁰

Následkem chápeme porušení nebo ohrožení hodnot, které jsou objektem trestného činu, z čehož vyplývá, že v případě, kdy je ve skutkové podstatě následek formulován jako porucha, k dokonání daného trestného činu nestačí pouhé ohrožení chráněných zájmů, ale je nezbytné, aby došlo k porušení objektu. Pokud je však následek ve skutkové podstatě vymezen jako ohrožení objektu, k dokonání trestného činu se nevyžaduje, aby v důsledku protiprávního jednání došlo k poškození objektu.³¹

Posledním znakem objektivní stránky trestného činu je **příčinná souvislost** (kauzální nexus), jež vyjadřuje souvislost mezi jednáním a způsobeným následkem.

Určení příčinné souvislosti u trestných činů proti životnímu prostředí je značně komplikované, neboť ve většině případů ke vzniku následku vede více skutečností – následek vznikne v důsledku působení více škodlivých vlivů, v důsledku působení více protiprávních jednání nebo se následek může projevit až po delším časovém období.

V zásadě se však za příčinu vzniku určitého následku považuje každý jev, bez něhož by následek nenastal v podobě, v jaké nastal.

Objektivní stránka je znakem, kterým se od sebe skutkové podstaty trestných činů nejvýrazněji odlišují.

Znaky objektivní stránky jednotlivých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí obsažené v trestním zákoně jsou následující:

Ohrožení a poškození životního prostředí (§ 181a a § 181b)

Konkrétní jednání, kterým pachatel spáchá trestné činy podle § 181a a § 181b, spočívá ve třech alternativách, které jsou samostatnými skutkovými podstatami.

³⁰ Blíže Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, ASPI, 2003, str. 114 a násl.

³¹ Blíže Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, ASPI, 2003, str. 118 a násl.

První způsob jednání je obsažen v § 181a odst. 1 aliena 1 a jde o to, že pachatel úmyslně způsobí poškození životního prostředního.

Druhý způsob jednání vyplývá z § 181a odst.1 aliena 2 – pachatel úmyslně poškození životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění. Třetí alternativa jednání je zakotvena v ustanovení § 181b a spočívá v nedbalostním způsobení nebo zvýšení poškození životního prostředního nebo ve ztížení odvrácení nebo zmírnění poškození životního prostředí.

U všech těchto skutkových podstat je základním pojmem poškození životního prostředí. Legální definice pojmu poškození životního prostředí je obsažena v ustanovení § 181a odst. 1 aliena 1 a použije se při výkladu všech tří výše uvedených skutkových podstat a při výkladu ustanovení § 181e odst. 1.³²

Poškození životního prostředí je vymezeno následujícími kumulativně stanovenými znaky:

- 1) Jednání musí spočívat ve znečištění nebo jinak způsobeném poškození půdy, vody, ovzduší, lesa nebo jiné složky životního prostředí.
- 2) K poškození musí dojít porušením předpisů o ochraně životního prostředí nebo předpisů o ochraně a využívání přírodních zdrojů.
- 3) V důsledkem porušení daných předpisů musí dojít k ohrožení společenstva nebo populace volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.
- 4) Posledním znakem poškození ŽP je, že k ohrožení společenstva nebo populace volně žijící živočichů a planě rostoucích rostlin dojde na větším území, na zvláště chráněném území nebo ve vodním zdroji, u něhož je stanoveno ochranné pásmo.³³

V souvislosti s trestným činem Ohrožení a poškození životního prostředí podle §181a a §181b bych ráda upozornila na skutečnost, že zákon 134/2002 Sb. opustil při vymezení způsobeného následku v rámci dikce kvalifikovaných skutkových podstat pojmy značná újma a újma velkého rozsahu, které v praxi působily nemalé výkladové problémy, jelikož nebylo nikde stanoveno, jak se má újma v konkrétním případě zjistit, a nahradil je zcela novým určením

³² Viz. Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1091

³³ Viz. Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1091 a násl.

míry poškození životního prostředí, a to výši nákladů nutných k odstranění způsobeného poškození.

Poškození lesa těžbou (§ 181c)

U tohoto trestného činu jednání spočívá v těžbě lesních porostů, která byla provedena v rozporu s právními předpisy, zjm. lesním zákonem, přičemž pojem lesní porost se zde chápe ve smyslu § 2 písm. c) lesního zákona.

Dalším předpokladem trestní odpovědnosti je alternativně vznik následku v podobě

- a) holé seče, což je odstranění veškerého lesního porostu na určité ploše
- b) proředění lesního porostu pod hranici zkamenění, která je uvedena v § 31 odst. 4 lesního zákona

K některému z těchto následků neoprávněné těžby lesních porostů musí dojít na celkové větší ploše lesa, kterou se dle legální definice v § 181d odst. 2 rozumí plocha o výměře větší než 1,5 ha. Z důvodové zprávy k zákonu č. 134/2002 Sb. vyplývá, že celková větší plocha musí být souvislá.

Nakládání s odpady (§ 181e)

Ustanovení § 181e obsahuje dvě samostatné skutkové podstaty, a to v odst. 1 a odst. 2.

Znaky objektivní stránky trestného činu dle § 181e odst. 1 spočívají:

- a) v určitém způsobu nakládání s nebezpečným odpadem, přičemž způsoby nakládání jsou stanoveny ve skutkové podstatě pouze demonstrativně,
- b) toto nakládání je v rozporu s právními předpisy, tedy právními normami, jež jsou v době spáchání skutku součástí právního řádu a jsou účinné, které upravují nakládání s nebezpečnými odpady,
- c) důsledkem protiprávního nakládání s nebezpečným odpadem je poškození nebo ohrožení životního prostředí ve smyslu legální definice uvedené v § 181a odst. 1³⁴

Skutková podstata podle § 181e odst. 1 se tedy uplatní pouze na nakládání s nebezpečným odpadem. Pokud by došlo k poškození životního prostředí nakládáním s ostatním odpadem, lze po splnění dalších podmínek na toto jednání aplikovat ustanovení § 181a nebo § 181b.³⁵

³⁴ Blíže Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1110

³⁵ Blíže opus sub. 34

Trestného činu obsaženého v **odst. 2** se dopustí ten, kdo protiprávně:

- a) přepraví odpad přes hranice státu bez potřebného povolení nebo souhlasu příslušného správního úřadu s tím, že pojem přeprava zahrnuje vývoz z ČR, dovoz do ČR či průvoz přes Českou republiku, anebo
- b) v takovém oznámení nebo žádosti o souhlas nebo v připojených podkladech uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí³⁶

Neoprávněné nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 181f až § 181h)

Objektivní stránku u trestného činu dle § 181f představují taxativně uvedené způsoby nakládání s předmětem útoku, tj. usmrcení, zničení, zpracování, dovoz, vývoz, průvoz, přechování, nabízení, zprostředkování nebo opatření.³⁷

Aby došlo ke spáchání trestného činu podle § 181f odst. 1, musí být kromě výše popsaného jednání splněna alespoň jedna ze dvou následujících podmínek:

- a) čin je spáchán na více než padesáti kusech živočichů, rostlin nebo exemplářů, přičemž zákon neuvádí, že je nutné, aby všech padesát kusů bylo stejného druhu
- b) pachatel se dopustí tohoto trestného činu, přestože byl v posledních dvou letech pro přešůpek obdobné povahy postižen nebo v posledních třech letech pro takový trestný čin odsouzen nebo potrestán³⁸

V ustanovení § 181f odst. 2 je obsažena přísnější alternativa skutkové podstaty dle odst.1.

Splnění podmínek uvedených v ustanovení § 181f odst. 1 písm. a) a b) se u této skutkové podstaty nevyžaduje, postačí tedy i protiprávní zacházení jen s jedním exemplářem.³⁹

Trestný čin neoprávněné nakládání s chráněnými živočichy a planě rostoucími rostlinami podle § 181g představuje nedbalostní alternativu trestného činu podle § 181f.

³⁶ Blíže Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1115

³⁷ Blíže opus sub. 36, str. 1119 a násl.

³⁸ Blíže opus sub. 36, str. 1122

³⁹ Blíže opus sub. 36, str. 1123

Trestný čin podle § 181h je určen k ochraně volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin před jejich protiprávním odnímáním z přírody, tj. před jakýmkoli způsobem přemístění z jejich přirozeného prostředí, v takovém rozsahu, že je tím ohrožena místní populace těchto živočichů nebo rostlin.

Znakem protiprávnosti u této skutkové podstaty je, stejně jako v případě § 181a až § 181g, porušení příslušných právních předpisů, navíc je zde však uvedena další alternativa protiprávnosti, a to porušení rozhodnutí správního úřadu.⁴⁰

4.5 Statistika kriminality v oblasti životního prostředí

Z každoročních statistik kriminality zpracovaných Ministerstvem spravedlnosti ČR v letech 2000 až 2007, jež vycházejí z údajů státních zastupitelství a soudů, které od roku 2005 obsahují rovněž údaje o trestných činech podle § 181a až § 181f, § 191 a § 192, § 203, vyplývá, že nejvíce projednávanými trestnými činy, a to jak státními zastupitelstvími, tak soudy, je čin dle § 178a Pytláctví – přes jedno sto případů ročně, a trestný čin podle § 203 Týrání zvířat – řádově dvě desítky případů ročně.

Nejméně projednávají příslušné orgány činné v trestním řízení činy podle § 181a, § 191 § 192 trestního zákona.

Nejčastěji ukládanou sankcí za spáchaný trestný čin proti životnímu prostředí je podmíněný trest odnětí svobody a obecně prospěšné práce.

4.6 Nový trestní zákon

V souvislosti s tématem trestní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí je třeba též zmínit úpravu nového trestního zákona, který nabude účinnosti dne 1.1.2010.

První změnou, která se dotkne trestněprávní odpovědnosti fyzických osob, je nové definování trestného činu.

Trestný čin bude takový protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje všechny zákonné znaky. Jak je tedy patrné, dojde k opuštění materiálního pojetí

⁴⁰ Blíže Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 1126 a násl.

trestného činu, což je dle důvodové zprávy vedeno snahou zvýšit jednotnost při výkladu a aplikaci zákona a posílit rovnost všech před zákonem.

Dále nový trestní zákon přinese dělení trestných činů na přečiny a zločiny. O přečiny půjde v případě všech nedbalostních trestných činů a těch úmyslných trestných činů, za něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí sazby nepřekračující 3 roky.

Hlavním důvodem uvedené kategorizace trestných činů je zjednodušení procesu projednávání přestupků a uplatňování různých variant odklonů a zkrácených řízení, jejichž propracovanější úpravu by měl přinést rekodifikovaný trestní řád vypracovaný v souvislosti s novým trestním zákonem.

Rovněž dojde ke změně výčtu trestných činů, jejichž trestnost může zaniknout v důsledku účinné lítosti.

Nezanedbatelnou změnou bude snížení věkové hranice trestní odpovědnosti ze současných 15 let na 14 let.

V rámci nové struktury trestního zákona jsou trestné činy s druhovým objektem chránícím životní prostředí zařazeny do nově vzniklé samostatné hlavy VIII. nazvané Trestné činy proti životnímu prostředí.

Co se týče jednotlivých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí, nový trestní zákon v podstatě přejímá stávající znění skutkových podstat a provádí pouze níže uvedené zpřesnění a doplnění jednotlivých znaků skutkových podstat:

- U trestného činu Poškození a ohrožení životního prostředí dojde na základě evropských směrnic k rozšíření ochrany poskytované zvláště chráněným územím i na evropsky významné lokality a ptačí oblasti.
- V rámci trestného činu Neoprávněné nakládání s odpadem bude trestné protiprávní nakládání s jakýmkoli odpadem na území ČR, nejen tedy s odpadem nebezpečným. Je zde také nově vyjádřena míra způsobeného následku – pachatel musí svým protiprávním jednáním způsobit poškození nebo ohrožení životního prostředí, k jehož odstranění je třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu. Tato přesnější formulace následku protiprávního jednání by měla bezesporu přispět ke snadnějšímu určení míry poškození, a tím i k častější aplikaci tohoto ustanovení v praxi.

- V zájmu zajištění zvýšené ochrany jedincům zvláště chráněných druhů živočichů nebo rostlin nebo exemplářů chráněných druhů dojde u trestného činu dle § 297 a § 298 Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (úmyslného i z nedbalosti) ke zpřísnění podmínek trestnosti činu podle § 297 odst. 1 – čin bude muset být spáchán na více než 25 ks živočichů, rostlin nebo exemplářů (stávající úprava vyžaduje spáchání činu na více než 50 kusech). Dále je u skutkové podstaty uvedené v § 297 odst. 2 upřesněn předmět ochrany, kterým je jedinec kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím.

Mezi trestné činy proti životnímu prostředí nový trestní zákon začleňuje i zcela nové trestné činy a jejich skutkové podstaty.

Jedná se trestný čin Neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 295), k jehož vytvoření došlo na základě směrnice Evropského Parlamentu a Rady č. 2005/35/ES o znečištění z lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání a Rámcového rozhodnutí Rady EU č. 2005/667/SVV k posílení boje trestního práva proti znečištění způsobenému loděmi.

Dále jde o trestný čin Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 301), který postihuje zanedbání potřebné péče o zvíře tím, kdo zvíře vlastní nebo je povinen se o něj starat, pokud v důsledku tohoto jednání způsobí zvířeti trvalé následky na zdraví nebo smrt. Znakem kvalifikované skutkové podstaty podle § 301 odst. 2 je způsobení smrti nebo trvalých následků na zdraví většího počtu zvířat.

Třetím zcela nově vytvořeným trestným činem je Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užítkovost hospodářských zvířat (§ 303).

K zařazení tohoto trestného činu do trestního zákona vedlo stále častější podávání látek uvedených v § 303 odst. 1 hospodářským zvířatům za účelem zvýšení jejich užítkovosti a pronikání těchto látek prostřednictvím potravin živočišného původu až do lidského těla, čímž může dojít k ohrožení zdraví lidí.

Do hlavy VIII. rekodifikovaného trestního zákona jsou zahrnuty také trestné činy Týrání zvířat (§ 300), Pytláctví (§ 302), Šíření nakažlivé nemoci zvířat (§ 304) a Šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin (§ 305), jejichž znění jsou až na drobná upřesnění některých znaků skutkových podstat převzata ze současného trestního zákona.

Rovněž dojde ke změně druhů a výše některých sankcí ukládaných za spáchání jednotlivých trestných činů proti životnímu prostředí.

Dle mého názoru by nový trestní zákon mohl přispět k přesnějšímu a jednotnému výkladu trestních norem a k efektivnějšímu uplatňování trestní odpovědnosti za spáchané trestné činy proti životnímu prostředí. Je ovšem otázkou, zda, popřípadě v jakém časovém horizontu se změny projeví v praxi soudů.

Nelze totiž veškerou odpovědnost za úroveň a rozsah trestněprávní ochrany poskytované životnímu prostředí ponechat pouze na kvalitě zákonné úpravy. Samozřejmě že formulace trestných činů v trestním zákoně, potažmo i formulace povinností v jednotlivých právních předpisech, je klíčová, ale stejně tak důležitý je aktivní přístup všech orgánů činných v trestním řízení v dané oblasti.

4.7 Úvahy de lege ferenda

Přestože na základě zákona č. 134/2002 Sb. došlo k odstranění neurčitých pojmů z formulace trestného činu Ohrožení a poškození životního prostředí, přestože byly do trestního zákona začleněny nové skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí, jejichž dikce odpovídá požadavkům na ochranu životního prostředí i z hlediska potřeb dnešní společnosti, a přestože nový trestní zákon přinese doplnění znaků stávajících znění skutkových podstat, ráda bych nyní zmínila několik úvah de lege ferenda týkajících se deliktů odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí.

Dle mého názoru by z hlediska trestněprávní ochrany životního prostředí bylo žádoucí zařadit do trestního zákona ustanovení, která by v souvislosti s ochranou životního prostředí chránila také lidský život a zdraví. Právní opodstatnění takového kroku vychází z definice životního prostředí uvedené v § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ze které vyplývá úzká provázanost mezi stavem životního prostředí a existencí člověka.

Skutková podstata takového trestného činu by chránila příznivé podmínky života lidí zejména před nadměrným únikem hluku, vibrací, neionizujícího záření a jedů, a to vzhledem k stále rostoucímu negativnímu působení těchto vlivů nejen na jednotlivé složky životního prostředí, ale také na člověka. V souvislosti s tímto by však bylo žádoucí zavést trestněprávní odpovědnost právnických osob, nebo alespoň přísnější postih osob jednajících jménem

právnícké osoby, neboť právě v důsledku provozu některých zařízení náležejících právnickým osobám, dochází ke vzniku škodlivých vlivů na lidské zdraví.

Dále by byla potřeba postihnout protiprávní nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty, v jehož důsledku může být ohroženo zdraví či vývoj organismů včetně člověka, neboť se v dnešní době ve stále větší míře setkáváme s využíváním těchto organismů a produktů v živočišné i rostlinné výrobě, a tudíž zde existuje reálná hrozba jejich negativního působení na jednotlivé složky životního prostředí i na člověka.

Co se týče sankcí ukládaných za spáchané trestné činy, stávající znění trestního zákona by rovněž mohlo být doplněno o další druh sankce ukládaný za trestné činy proti životnímu prostředí, a to povinnost uvést životní prostředí do stavu před vznikem poškození, pokud by to bylo ovšem v dané situaci možné a žádoucí.

4.8 Shrnutí:

Trestní právo chrání společenské vztahy a hodnoty, na jejichž ochraně záleží společnosti do té míry, že jejich porušení nebo ohrožení postihuje trestní sankcí, jestliže se prostředky ochrany, jež jsou obsaženy v jiných právních odvětvích, ukáží jako nedostačující.

Podstatou trestního práva je určení, které společensky škodlivé činy jsou trestné, jaké lze uložit tresty za jejich spáchání a dále uplatňování odpovědnosti za spáchané trestné činy.

K zakotvení skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí do trestního zákona došlo až po roce 1989. Zpočátku byla trestněprávní ochrana poskytována pouze životnímu prostředí jako celku a formulace skutkových podstat byla velmi vágní a neurčitá, zejména proto, že obsahovaly pojmy, jejichž výklad byl značně nejasný. Velkým přínosem byla novela trestního zákona provedena zákonem č. 134/2002 Sb., který nahradil problematické pojmy v ustanoveních § 181a a § 181b a začlenil do trestního zákona nové skutkové podstaty trestných činů dle § 181c až § 181h.

K tomu, aby bylo možné vůči konkrétní osobě uplatnit trestněprávní odpovědnost, je nezbytné, aby byly naplněny všechny znaky skutkové podstaty uvedené v zákoně. U trestných činů proti životnímu prostředí je objektem zájem na ochraně životního prostředí jako celku i zájem na ochraně jednotlivých složek životního prostředí. Subjektem může být pouze fyzická osoba, neboť české trestní právo narozdíl od některých zahraničních právních úprav nezná trestněprávní odpovědnost právnických osob. Z hlediska subjektivní stránky trestní zákon vyžaduje zavinění pachatele, přičemž je nutné, aby trestný čin byl spáchán úmyslně,

pokud zákon nestanoví, že postačí nedbalost. Znaky objektivní stránky trestných činů proti životnímu prostředí jsou stejně jakou jiných deliktů jednání, následek a příčinná souvislost. Podle jednání můžeme trestné činy dělit na komisivní a omisivní. Podle způsobeného následku rozlišujeme trestné činy ohrožovací a poruchové.

V trestněprávní odpovědnosti v ochraně životního prostředí dojde od roku 2010 k určitým změnám, jež přinese nový trestní zákon a které se dotknou jak obecných institutů trestního práva, tak jednotlivých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí.

Co se týče trestněprávní úpravy de lege ferenda, mělo by především dojít k zakotvení trestných činů, jejichž objektem by byla ochrana lidského zdraví a člověka před škodlivými vnějšími vlivy, které vznikají zejména v důsledku průmyslové činnosti, nakládání s nebezpečnými látkami a snahy o zvýšenou hospodářskou produkci.

5. Vybrané zahraniční úpravy deliktní odpovědnosti v oblasti ochrany životního prostředí a jejich srovnání s českou právní úpravou

V této kapitole a v kapitole 6.5 se zaměřím na úpravu deliktní odpovědnosti v ochraně životního prostředí v právních řádech Slovenské republiky a Spolkové republiky Německo a na její srovnání s českou právní úpravou.

Výběr slovenské právní úpravy by se mohl zdát jako bezvýznamný vzhledem k tomu, že Česká i Slovenská republika sdílely několik desítek let společný osud i právní pořádek a i po osamostatnění vycházely oba právní řády ze stejných právních norem.

Já jsem však zvolila tuto úpravu záměrně, neboť na Slovensku již proběhla rekonstrukce trestního zákona, jenž se dotkla i trestněprávní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí, a jistě není od věci podívat se na pojetí deliktní odpovědnosti fyzických osob v dalším členském státě Evropské unie.

Německo jsem zvolila z toho důvodu, že tamní právní řád patří k nejrozvinutějším v Evropě, úprava deliktní odpovědnosti v ochraně životního prostředí má v této zemi delší tradici než u nás a také proto, že Německo je dlouholetým členem Evropské unie a jeho legislativa týkající se odpovědnosti v ochraně životního prostředí může sloužit jako inspirační zdroj při přípravě novelizací českých právních norem.

5.1 Trestněprávní úprava odpovědnosti v ochraně životního prostředí na Slovensku

Slovenská úprava trestněprávní odpovědnosti vycházela donedávna ze stejného základu jako úprava česká, tedy z trestního zákona č. 140/1961 Zz.

Od 1.1.2006 je však na Slovensku účinný nový trestní zákon č. 300/2005 Zz., který přinesl řadu významných změn, jež mají dopad i na pojetí trestněprávní odpovědnosti v oblasti ochrany životního prostředí.

Do trestního zákona byl v rámci hlavy VI., nazvané Trestné činy všeobecně nebezpečné a proti životnímu prostředí, vložen samostatný 2. díl „Trestné činy proti životnímu prostředí“. V tomto díle jsou soustředěny skutkové podstaty trestných činů chránících životní prostředí, které byly dříve zařazeny mezi trestné činy všeobecně nebezpečné, a dále jsou zde skutkové

podstaty zcela nové. Pouze trestný čin týrání zvířat zůstává nadále v jiné hlavě, obsahující trestné činy proti jiným právům a svobodám.

Nový slovenský trestní zákon zavedl dělení trestných činů na zločiny a přečiny. Vrátil se tak k dělení trestních deliktů na trestné činy a přečiny, které existovalo v ČSSR v letech 1969 až 1990.

Přečinem jsou dle zákona č. 300/2005 Zz. všechny trestné činy spáchané z nedbalosti a ty úmyslné trestné činy, u nichž trestní zákon ve zvláštní části stanoví trest odnětí svobody nepřesahující 5 let.

Hlavním důvodem kategorizace trestných činů je zjednodušení vedení trestního řízení o přečinech.

Obecně lze konstatovat, že všechny trestné činy proti životnímu prostředí jsou ve svých základních skutkových podstatách přečiny, zatímco kvalifikované skutkové podstaty těchto trestných činů většinou představují zločiny.

V důsledku rekodifikace došlo rovněž ke změně definice pojmu trestný čin, která nyní říká, že trestný čin je takový protiprávní čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, pokud tento zákon nestanoví jinak.

Z této dikce vyplývá, že trestný čin je charakterizován pouze znaky formálními, tedy protiprávností, a znaky uvedenými v jednotlivých skutkových podstatách trestných činů, a nikoli i znakem materiálním – nebezpečností pro společnost. Ve skutečnosti však společenská nebezpečnost je znakem trestného činu, neboť výčtem jednání, která zákonodárce označil za trestné, vyjádřil jejich nebezpečnost, a dále to vyplývá z vymezení pojmu přečin, jelikož k tomu, aby se v konkrétním případě jednalo o přečin, je nezbytná závažnost činu větší než nepatrná, u mladistvých větší než malá.⁴¹

Co se týče základních znaků trestných činů proti životnímu prostředí, jsou stanoveny pro jednotlivé skutkové podstaty různě. Pouze vymezení subjektu je u všech těchto trestných činů stejné - pachatelem může být fyzická osoba, jež v době spáchání trestného činu dosáhla věku 14 let a byla příčetná.

⁴¹ Srovnej Samaš, O. – Stiffel, H. – Toman, P.: Trestný zákon, Stručný komentár, IURA EDITION, Bratislava, 2006, str. 26

Slovenský právní řád nezná, stejně jako český nebo německý, na rozdíl od francouzského nebo nizozemského, trestněprávní odpovědnost právnických osob.

Jednotlivé skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí nacházející se ve slovenském trestním zákoně jsou následující:

Poškození a ohrožení životního prostředí (§ 300 a § 301)

Tohoto trestného činu se dle § 300 odst. 1 dopustí ten, kdo úmyslně vydá životní prostředí v nebezpečí vzniku malé škody tím, že poruší všeobecně závazné právní předpisy o ochraně životního prostředí nebo o ochraně přírodních zdrojů, včetně přírodních léčivých zdrojů a přírodních zdrojů minerálních vod a hospodařeními s nimi. Základní skutková podstata nevyžaduje, aby došlo ke způsobení škody, postačí pouze možnost jejího vzniku, jde tedy o ohrožovací trestný čin. Jde o trestní normu s blanketovou dispozicí odkazující na dané právní předpisy.

K naplnění znaků kvalifikovaných podstat obsažených v § 300 odst. 2 až 5 se vyžaduje buď neoprávněné postavení stavby v chráněném území, nebo závažnější způsob konání, jímž je naplněna základní skutková podstata nebo způsobení určité výše škody jednáním popsáním v odst. 1.

V § 301 jsou uvedeny základní a kvalifikované podstaty nedbalostní varianty trestného činu podle § 300.

Na rozdíl od české úpravy slovenský trestní zákon nevyžaduje skutečné znečištění či poškození životního prostředí, k naplnění skutkové podstaty postačí pouhá možnost vzniku škodlivého následku v životním prostředí.

Neoprávněné nakládání s odpady (§ 302)

Tento trestný čin spáchá ten, kdo nakládá s odpady v malém rozsahu v rozporu s všeobecně závaznými právními předpisy, jimiž se míní předpisy o odpadech.

Objektivní stránka je tu na rozdíl od české úpravy vyjádřena pouze pojmem protiprávní nakládání, který však v sobě zahrnuje všechny možné zakázané způsoby nakládání s odpady. K naplnění základní skutkové podstaty se na rozdíl od českého trestního zákona nevyžaduje poškození nebo ohrožení životního prostředí, trestné je samo protiprávní nakládání s odpady. Způsobení určité výše škody je však nezbytným předpokladem spáchání kvalifikovaných skutkových podstat, jež jsou obsaženy v odst. 2 až 4.

Slovenská úprava na rozdíl od současné české úpravy nerozlišuje nakládání s odpadem nebezpečným a jiným odpadem.

Porušování vod a ovzduší (§ 303, § 304)

Cílem těchto paragrafů je chránit kvalitu podzemních i povrchových vod a kvalitu ovzduší před takovým úmyslným i nedbalostním jednáním porušujícím uvedené právní předpisy, jehož následkem je způsobení škody značného nebo velkého rozsahu.

Český trestní zákon chrání vody a ovzduší v rámci trestného činu Poškození a ohrožení životního prostředí podle § 181a a § 181b.

Porušování ochrany rostlin a živočichů (§ 305)

Znaky tohoto trestného činu jsou vymezeny velmi podobně jako v našem trestním zákoně. Protiprávní jednání je spojeno s porušením právních předpisů na ochranu přírody a krajiny nebo s porušením předpisů regulujících obchod s exempláři. Při výkladu pojmu exemplář je třeba vycházet z definice zakotvené v čl. 1 písm. b) Úmluvy CITES.

Trestného činu podle § 305 odst. 1 se dopustí ten, kdo ve větším rozsahu poškodí, zničí, vytrhne, vykope nebo nasbírá chráněnou rostlinu nebo poškodí či zničí její biotop, ten kdo usmrtí, zraní, chytí nebo přemístí chráněného živočicha anebo poškodí či zničí jeho biotop a obydlí, poškodí nebo zničí strom či keř nebo je vyseká, nebo ohrozí chráněný živočišný nebo rostlinný druh.

Kvalifikovanou skutkovou podstatu dle § 305 odst. 2 naplní ten, kdo v rozporu se shora uvedenými právními předpisy ve větším rozsahu získá pro sebe nebo obstará pro jiného chráněného živočicha či rostlinu nebo obstará pro jiného jejich exemplář, ten kdo pěstuje, chová, zpracovává, dováží či vyváží chráněné rostliny nebo živočichy, exempláře, nebo s nimi obchoduje či je jinak zcizuje, anebo ten, kdo záměrně odnímá, falšuje, mění či jinak neoprávněně použije nezměnitelné označení chráněných rostlin a živočichů či exemplářů.

Znaky dalších kvalifikovaných skutkových podstat jsou podmínky, aby pachatel některý z činů uvedených v odst. 1 a 2 spáchal závažnějším způsobem konání, ze zvláštního motivu, ve značném rozsahu, v úmyslu získat pro sebe nebo jiného značný prospěch anebo byl v předchozích 24 měsících za takovýto čin odsouzen nebo za obdobný čin potrestán.

Nejpřísněji trestné je spáchání činu podle odst. 1 a 2 jako člen organizované skupiny, ve velkém rozsahu nebo v úmyslu získat pro sebe nebo jiného prospěch velkého rozsahu.

Znaky objektivní stránky tohoto trestného činu jsou popsány detailněji než v české právní úpravě.

Porušování ochrany stromů a keřů (§ 306)

Další trestný čin proti životnímu prostředí chrání stromy a keře před úmyslným zničením, poškozením nebo vykácením, ke kterému by došlo ve větším rozsahu a v rozporu s předpisy z oblasti lesního hospodářství. Kvalifikované skutkové podstaty vyžadují způsobení škody v určitém rozsahu.

V českém trestním zákoně je ochrana stromům a keřům poskytována na základě ustanovení § 181c a ve srovnání se slovenskou úpravou obsahuje český trestní zákon přesnější vymezení znaků skutkové podstaty.

Šíření nakažlivé nemoci zvířat a rostlin (§ 307 a § 308)

Znaky trestného činu šíření nakažlivé nemoci zvířat naplní ten, kdo byť i jen z nedbalosti způsobí nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé nemoci domácích nebo hospodářsky důležitých zvířat. Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je spáchání trestného činu a způsobení určité škody nebo rozšíření nakažlivé nemoci nebo závažnější způsob jednání.

Objektivní stránkou trestného činu šíření nakažlivé nemoci rostlin je způsobení nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé nemoci nebo škůdců užitkových rostlin.

Podmínky kvalifikovaných skutkových podstat jsou stejné jako u živočichů.

Formulace tohoto trestného činu je téměř stejná jako v českém trestním zákoně.

Únik organismů (§ 309)

Smyslem tohoto trestného činu je potrestat pachatele, který způsobí únik geneticky modifikovaných organismů z uzavřených prostor nebo způsobí zavedení geneticky modifikovaných organismů, které mohou ohrozit lidi nebo životní prostředí, do životního prostředí, a to vše v rozporu se závaznými právními předpisy o používání genetických technologií. Kvalifikované skutkové podstaty dále vyžadují zvláštní motiv nebo závažnější způsob jednání nebo vznik určité škody či poškození životního prostředí v určitém rozsahu anebo následek v podobě těžké újmy na zdraví či smrti.

Český trestní zákon nechrání životní prostředí před únikem nebo proniknutím geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí a situace se nezmění ani po dni účinnosti nového trestního zákona.

Pytláctví (§ 310)

Trestný čin Pytláctví spáchá ten, kdo neoprávněně zasáhne do výkonu mysliveckého nebo rybářského práva tím, že loví zvěř nebo ryby bez povolení nebo v době, kdy jsou chráněny, nebo tak činí zakázaným způsobem. Dále tuto skutkovou podstatu naplní ten, kdo ukryje, přechová nebo na sebe či jiného převede zvěř či ryby neoprávněně ulovené nebo nalezené.

Přísněji trestné je jednání osoby, jež tento čin spáchá hromadně účinným nebo zavrženíhodným způsobem, v určitém rozsahu nebo jako osoba mající zvláštní povinnost chránit životní prostředí nebo jestliže již za takový čin byla odsouzena.

Slovenské znění koresponduje se zněním českého trestního zákona.

Když porovnáme sankce, jež je možné v obou zemích za trestné činy chránící životní prostředí uložit, dojdeme k závěru, že dle slovenského trestního zákona lze za dané trestné činy uložit jen trest odnětí svobody, zatímco český trestní zákon umožňuje uložit za spáchání určitých trestných činů i zákaz činnosti nebo peněžitý trest.

Horní hranice trestu odnětí svobody se v obou státech pohybuje zhruba stejně, tedy za základní skutkovou podstatu lze uložit zpravidla trest odnětí svobody až na 3 roky, u kvalifikovaných skutkových podstat se horní hranice pohybuje kolem 5 nebo 8, výjimečně 10 roků.

5.2 Trestněprávní úprava odpovědnosti v ochraně životního prostředí ve Spolkové republice Německo

Ve Spolkové republice Německo je úprava deliktní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí zakotvena v pramenech práva různé právní síly. Ústavní základ tvoří čl. 20a Základního zákona (Grundgesetz) z roku 1949, dále je pramenem čl. 34 Smlouvy o sjednocení z roku 1990, hlava XVI. Smlouvy o založení Evropského společenství, trestní zákon a zákony správního práva.⁴²

⁴² Srovnej Stejskal, V.: Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrana životního prostředí, PF UK Praha, 2002, str. 62 a 63

Trestné činy se dělí na zločiny a přečiny, přičemž zločinem se rozumí takový trestný čin, za nějž lze uložit trest odnětí svobody na jeden rok a více, přečinem je takový čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody nepřesahující 1 rok nebo peněžitý trest.

Skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí jsou obsaženy nejen ve zvláštní části trestního zákona, ale také v některých zákonech správního práva.

Německý trestní zákon obsahuje oddíl 29., který upravuje pouze trestné činy proti životnímu prostředí. Kromě tohoto oddílu lze však k ochraně životního prostředí použít i oddíl upravující trestné činy obecně nebezpečné.

Základní znaky trestných činů nalezneme v obecné části trestního zákona a ve skutkových podstatách jednotlivých trestných činů.

Co se týče objektu trestných činů, trestní právo chrání životní prostředí jako celek i jeho jednotlivé složky.

Trestní zákon sleduje v Německu kombinaci dvojího přístupu k ochraně životního prostředí, a to antropocentrického nebo ekocentrického. Z tohoto hlediska lze trestné činy na ochranu životního prostředí rozdělit na:

- 1.) Trestné činy chránící životní prostředí a jeho jednotlivé složky
- 2.) Trestné činy chránící člověka, jeho zdraví
- 3.) Trestné činy chránící životní prostředí i člověka⁴³

Subjektem trestného činu může být pouze fyzická osoba, která byla v době spáchání činu příčetná a dosáhla věku 14 let.

Objektivní stránka trestného činu může být naplněna jak konáním, tak opomenutím. Většina skutkových podstat v oddílu 29. váže jednání pachatele na porušení povinností vyplývajících ze správního práva, konkrétně z právních předpisů na ochranu životního prostředí nebo vykonatelného správního aktu či soudního rozhodnutí nebo veřejnoprávní smlouvy, týkajících se ochrany před nebezpečím působení škodlivých vlivů na životní prostředí, zvláště živočichy, rostliny, vodu, vzduch půdu i člověka.

Z hlediska subjektivní stránky se vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán úmyslně, pokud trestní zákon nestanoví, že stačí jednání z nedbalosti.

⁴³ Stejskal, V.: Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrana životního prostředí, PF UK Praha, 2002, str. 65

Trestné činy proti životnímu prostředí obsažené v oddílu 29. německého trestního zákona jsou následující:

Trestný čin **Znečištění vod** podle § 324, který spáchá ten, kdo neoprávněně znečistí vodu nebo její kvalitu trvale změní. Z hlediska subjektivní stránky postačí i jednání nedbalostní a dle odst. 2 je trestný i pokus.

Trestného činu **Znečištění půdy** dle § 324a se dopustí ten, kdo porušením povinností vyplývajících ze správních předpisů zavádí, nechá proniknout nebo uvolňuje látky do půdy, a tím ji znečistí nebo jinak poškodí, a to takovým způsobem, že může dojít k poškození zdraví lidí, zvířat, rostlin, věcí značné hodnoty či vod nebo je způsobeno znečištění v podstatném rozsahu. Rovněž je trestný i pokus a jednání z nedbalosti.

Znaky skutkové podstaty trestného činu **Znečištění ovzduší** podle § 325 naplní ten, kdo při provozu zařízení, zvláště strojní provozovny nebo stroje, při současném porušení povinností vyplývajících ze správních předpisů, způsobí takové změny ovzduší, které jsou schopny poškodit zdraví lidí, zvířat, rostlin či jiných věcí značné hodnoty nacházející se vně daného zařízení. V tomto případě je trestný i pokus.

Další skutkovou podstatu téhož trestného činu naplní ten, kdo při provozu zařízení, zejména strojní provozovny nebo stroje, hrubým způsobem poruší povinnosti vyplývající ze správních předpisů a v důsledku tohoto jednání dojde k uvolnění škodlivých látek v podstatném množství do ovzduší vně zařízení. Tato ustanovení se však neaplikují na provoz motorových a železničních vozidel, letadla a lodě.

Legální definice pojmu škodlivá látka je uvedena v odst. 4. Trestné je rovněž jednání z nedbalosti.

Trestného činu **Způsobení hluku, vibrací a neionizujícího záření** podle § 325a se dopustí ten, kdo při provozu zařízení, zvláště strojní provozovny nebo stroje, v důsledku porušení povinností vyplývajících ze správních předpisů, způsobí hluk, jež může poškodit zdraví lidí nacházejících se mimo prostor náležející k zařízení.

Trestný čin podle odst. 2 spáchá ten, kdo při provozu zařízení, zvláště strojní provozovny nebo stroje, v rozporu se správními předpisy poskytujícími ochranu před hlukem, vibracemi a neionizujícím zářením, ohrozí zdraví lidí, zvířat, která mu nepatří, nebo věcí značné hodnoty.

Dalším trestným činem je **Nedovolené nakládání s nebezpečným odpadem** podle § 326, kterého se dopustí ten, kdo mimo k tomu oprávněného zařízení nebo se značnými odchylkami od předepsaného nebo povoleného postupu manipuluje, zpracovává, ukládá, odkládá nebo jinak odstraňuje odpad, který:

- 1.) obsahuje nebo může vytvářet jedy nebo přenašeče nemocí, jež jsou obecně škodlivé a přenosné na lidi nebo zvířata
- 2.) jsou karcinogenní, mutagenní nebo schopné poškodit lidský plod
- 3.) hrozí u nich riziko exploze, samovznícení nebo jsou více než nepatrně radioaktivní
- 4.) jsou vzhledem ke svým základním vlastnostem, složení nebo množství schopny trvale znečistit nebo poškodit vodu, ovzduší, půdu nebo ohrozit výskyt populace zvířat či rostlin

Trestný čin podle odst. 2 spáchá ten, kdo nakládá s odpadem proti zákazu nebo bez potřebného povolení.

V obou těchto případech je trestný i pokus.

Samostatnou skutkovou podstatou je jednání pachatele, který při porušení povinností vyplývajících ze správního práva neodvádí radioaktivní odpad.

Čin není trestný, jestliže škodlivé následky v životním prostředí, zejména vůči lidem, vodě, ovzduší, půdě, užitkovým zvířatům či rostlinám, jsou vzhledem k malému množství odpadu zřejmě vyloučeny.

Trestné je i jednání z nedbalosti.

Znaky skutkové podstaty **trestného činu Neoprávněné provozování zařízení** podle § 327 odst. 1 naplní ten, kdo provozuje jaderné zařízení, vlastní provozuschopné nebo nečinné jaderné zařízení nebo úplně či částečně demontuje takové zařízení nebo podstatně modifikuje jeho provoz anebo podstatně změní strojní zařízení, ve kterém se používá nebo skladuje jaderné palivo.

Skutkové podstaty neoprávněného provozování zařízení dle § 327 odst. 2 se dopustí ten, kdo provozuje zařízení vyžadující povolení či jiné zařízení ve smyslu spolkového zákona o ochraně před imisemi, dále ten, kdo provozuje kanalizační zařízení pro odvádění škodlivých látek ve smyslu zákona o vodním hospodářství, které vyžaduje povolení, anebo provozuje skládku ve smyslu zákona o odpadech, a to vždy bez potřebného povolení nebo bez schváleného plánu vyžadovaného příslušným předpisem nebo v rozporu s vykonatelným zákazem vycházejícím z příslušného předpisu.

V případě obou skutkových podstat je trestné i jednání z nedbalosti.

Trestný čin **Neoprávněné nakládání s radioaktivními látkami a dalšími nebezpečnými látkami a statky je obsažen v § 328.**

Trestného činu **Ohrožení území vyžadujících zvláštní ochranu** podle § 329 odst. 1 se dopustí ten, kdo provozuje zařízení v rozporu s nařízením, jež je vydáno na základě Spolkového zákona o ochraně před imisemi a vztahuje se k území, které vyžaduje speciální ochranu proti poškození životního prostředí způsobeného znečištěním ovzduší nebo hlukem, nebo se vztahuje k území, ve kterém hrozí velký vzestup škodlivých následků v životním prostředí v důsledku teplotního zvratu. Toto ustanovení se neaplikuje na provoz motorových a železničních vozidel, lodí a letadel.

Trestného činu **Zvlášť závažný případ trestného činu proti životnímu prostředí** podle § 330 se dopustí ten, kdo úmyslně spáchá TČ podle § 324 až § 329 a současně:

- 1.) znečistí vodu, půdu nebo chráněné území ve smyslu ustanovení § 329 odst. 3 takovým způsobem, že poškození nemůže být zmírněno nebo jeho odstranění je spojeno s vynaložením mimořádných nákladů nebo k úplnému odstranění znečištění dojde až po delším časovém období
- 2.) ohrozí veřejné zásobování pitnou vodou
- 3.) z dlouhodobého hlediska poškodí existenci populace zvířat či rostlin ohrožených vyhynutím
- 4.) jedná za účelem dosažení zisku

nebo v případě, že úmyslně vystaví další osoby nebezpečí smrti nebo vážného poškození zdraví nebo vystaví velký počet osob nebezpečí vzniku poškození zdraví anebo způsobí trestný čin podle § 324 až § 329 smrt jiných osob.

Trestný čin **Vážné poškození v důsledku vypouštění jedů** podle § 330a spáchá každý, kdo rozšiřuje nebo vypouští jedovaté látky, a tím způsobí nebezpečí smrti nebo vážného poškození zdraví nebo nebezpečí poškození zdraví více osob anebo způsobí smrt.

Pokud srovnáme českou, slovenskou a německou úpravu trestních deliktů, můžeme podle mého názoru konstatovat, že znění skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí dle současného českého trestního zákona, a v podstatě i podle nového trestního

zákona, a znění skutkových podstat podle slovenského trestního zákona jsou si obsahově velmi blízká a nevyznačují se žádnými markantními rozdíly, ať už hovoříme o společenských zájmech a vztazích, jež jsou předmětem ochrany trestných činů proti životnímu prostředí, nebo o individuálních znacích jednotlivých trestných činů.

Určité odlišnosti však vyplývají z komparace české a slovenské trestněprávní úpravy s úpravou německou.

České i slovenské trestní právo je zaměřeno především na ochranu životního prostředí jako celku, o čemž svědčí zakotvení trestného činu Ohrožení a poškození životního prostředí nebo trestného činu Neoprávněné nakládání s odpadem v trestních zákonech obou států, a na ochranu jednotlivých složek životního prostředí – chráněny jsou zjm. půda, vodstvo, ovzduší, ohrožené druhy rostlin a živočichů, lesy.

Naproti tomu německá trestněprávní úprava v rámci ochrany životního prostředí a jeho jednotlivých složek poskytuje významnou ochranu rovněž lidskému zdraví a chrání příznivé podmínky pro život a vývoj člověka. Proto v německém trestním zákoně nalezneme skutkové podstaty trestných činů chránících před protiprávním vznikem hluku, vibrací, neionizujícího záření, před protiprávním nakládáním s odpadem či před neoprávněným provozováním zařízení, která mohou svým provozem škodlivě působit nejen na jednotlivé složky životního prostředí, ale též na lidské zdraví, popřípadě i na vývoj lidského plodu.

Z tohoto důvodu skutkové podstaty trestných činů zakotvených v německém trestním zákoně, jež přesně vystihují nebezpečné a škodlivé vlivy působící v současné době na životní prostředí i na člověka, by podle mého názoru mohly sloužit jako inspirační zdroj pro českou trestněprávní ochranu jednotlivých složek životního prostředního i lidského zdraví.

Odlišností německé trestněprávní úpravy od české a slovenské je také skutečnost, že skutkové podstaty trestných činů nejsou obsaženy pouze v trestním zákoně, jako je tomu v českém a slovenském právním řádu, ale nalezneme je též ve správních zákonech.

Další rozdíl mezi danými právními úpravami představují druhy sankcí, jenž se za spáchané trestné činy ukládají v jednotlivých zemích.

Obecně vzato bych však řekla, že všechny zmíněné trestněprávní úpravy se vyznačují vysokým stupněm určitosti a přesnosti co do vymezení znaků jednotlivých trestných činů a umožňují státům stíhat konkrétní subjekty za závažná porušení jejich zákonných povinností,

čímž přispívají ke snaze účinně bojovat se vzrůstajícími škodlivými vlivy ohrožujícími či poškozujícími životní prostředí.

5.3 Shrnutí:

Slovenský i německý trestní zákon mají až na výjimky (trestný čin Týrání zvířat je ve slovenském trestním zákoně zařazen mezi Trestné činy proti právům a jiným svobodám) trestné činy proti životnímu prostředí zařazeny do samostatných celků v rámci svých struktur. K ochraně životního prostředí je však možné stejně jako v našem právním řádu použít rovněž trestné činy, jejichž primárním objektem není ochrana životního prostředí (např. Trestné činy obecně nebezpečné).

V německém právním řádu nalezneme skutkové podstaty trestných činů nejen v trestním zákoně, ale také v zákonech správního práva, což je podstatná odlišnost od české i slovenské právní úpravy.

Trestné činy se v obou zahraničních úpravách dělí na přečiny a zločiny. Je tomu tak zejména proto, že trestní právo procesní umožňuje rychlejší a méně formální řízení o přečinech a v důsledku toho tedy efektivnější postih protiprávního jednání.

V obou zahraničních právních rádech jsou stejně jako v českém právu skutkové podstaty trestných činů vymezeny základními znaky. Subjektem může být v obou zahraničních státech, na rozdíl od České republiky, fyzická osoba, která dosáhla věku 14 let. Objektem je dle slovenského i německého trestního zákona zájem na ochraně životního prostředí jako celku a ochrana jednotlivých složek životního prostředí, německý trestní zákon však chrání také člověka a jeho zdraví. Obě zahraniční právní úpravy vyžadují ke spáchání trestného činu úmyslné zavinění, pokud zákon nestanoví, že postačí pouze nedbalost. Znaky objektivní stránky jednotlivých trestných činů jsou poměrně jednoznačně a určitě popsány ve skutkových podstatách a dle mého názoru lze konstatovat, že umožňují postih jednání, jež ohrožují či poškozují životní prostředí.

V rámci českého a slovenského trestního zákona by však bylo žádoucí zakotvit skutkové podstaty trestných činů, jež by chránily životní prostředí a zejména lidské zdraví a člověka před negativními vlivy, které ve stále větší míře vznikají v souvislosti s průmyslovou výrobou a podnikatelskými činnostmi.

6. Správněprávní odpovědnost fyzických osob v ochraně životního prostředí

Jak již bylo uvedeno výše, deliktní odpovědnost fyzických osob v ochraně životního prostředí zahrnuje kromě trestní odpovědnosti i odpovědnost správní.

Správní odpovědnost představuje další způsob postihu protiprávního jednání fyzických osob v oblasti životního prostředí.

Právní úprava správněprávní odpovědnosti není v našem právním řádu kodifikována, prameny tvoří četné zákony veřejného práva. Jedinou výjimku představuje přestupkový zákon, který poměrně komplexně upravuje hmotněprávní i procesněprávní materii týkající se přestupků, přičemž na otázky, jež nejsou výslovně upraveny v přestupkovém zákoně, se použijí ustanovení správního řádu.

Správní odpovědnost je spojena se spácháním správního deliktu, ale právní definice pojmu „správní delikt“ není nikde obsažena.

Literatura zpravidla za správní delikt označuje protiprávní jednání, jehož znaky jsou stanoveny zákonem a za které ukládá příslušný správní orgán trest stanovený normou správního práva.⁴⁴

V právní teorii i praxi se setkáváme s různými způsoby členění správních deliktů, nejčastěji se však dělí na níže uvedené druhy:

- a) přestupky
- b) jiné správní delikty fyzických osob
- c) správní delikty právnických osob a fyzických osob podnikajících
- d) pořádkové delikty
- e) disciplinární delikty

⁴⁴ Srovnej Hendrych, D. a kol.: Správní právo, 6. vydání, C.H.Beck, Praha, 2006, str. 417

Všechny správní delikty jsou charakterizovány následujícími znaky:

Jednáním, tedy projevem lidské vůle ve vnějším světě, ke kterému může dojít jak konáním, tak opomenutím uložené povinnosti.

Protiprávností, která vyjadřuje skutečnost, že pachatel porušil svoji povinnost stanovenou zákonem k ochraně hodnot, na jejichž rozvíjení je veřejný zájem, a že toto jednání je v rozporu se zájmy společnosti a je škodlivé.⁴⁵ Přestože škodlivost správních deliktů, s výjimkou přestupků, není v právních předpisech zdůrazňována, musí protiprávní jednání dosahovat určité míry škodlivosti a příslušné orgány projednávající správní delikty by vždy měly posuzovat konkrétní případy s ohledem na tuto skutečnost.

Trestností, jež znamená, že zákon spojuje se spácháním správního deliktu hrozbu trestem.

Odpovědnou osobou, tedy fyzickou nebo právnickou osobou, která je způsobilá porušit právní povinnost a současně nést následky svého protiprávního jednání.

Odpovědnost fyzické osoby vyžaduje dosažení určitého věku, zpravidla 15 let, a přičetnost v době spáchání správního deliktu. Některé skutkové podstaty dále vyžadují, aby odpovědná osoba naplnila ještě další, specifický znak, např. výkon určitého povolání.

Zaviněním, jež představuje nezbytný znak správních deliktů fyzických osob a je vyjádřením vnitřního vztahu pachatele k protiprávnímu jednání a způsobenému následku.

Zavinění se dělí, stejně jako u trestného činu, na zavinění úmyslné a nedbalostní. Narozdíl od trestných činů, kde se vyžaduje úmysl, pokud trestní zákon nestanoví, že postačí pouze nedbalost, u správních deliktů postačí zavinění z nedbalosti, pokud zákon nestanoví, že je třeba úmyslu.

Jedinou výjimkou, kdy se u fyzických osob nevyžaduje zavinění, je odpovědnost fyzických osob podnikajících, která je chápána jako odpovědnost objektivní.

Vymezením v zákoně – ke spáchání správního deliktu nestačí fakt, že jednáním pachatele byla porušena právní povinnost stanovená v zákoně, protiprávní jednání musí být za správní delikt výslovně označeno v zákoně.

S ohledem na téma této práce se budu dále zabývat pouze správními delikty v oblasti životního prostředí, kterých se mohou dopustit fyzické osoby, tedy přestupky, jinými

⁴⁵ Hendrych, D. a kol.: Správní právo, 6. vydání, C.H.Beck, Praha, 2006, str. 418

správnými delikty fyzických osob a delikty fyzických osob podnikajících. Pořádkové a disciplinární delikty si dovolím pominout, jelikož se v dané oblasti nevyskytují.

6.1 Přestupky

Přestupky v rámci ochrany životního prostředí představují ve srovnání s dalšími právními instituty poměrně účinný právní nástroj postihu fyzických osob, jež svým jednáním porušily či ohrozily zájem na ochraně životního prostředí nebo ohrozily či porušily přímo životní prostředí.

Právní úprava přestupků je zakotvena především v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích, který obsahuje hmotněprávní i procesněprávní materii týkající se přestupků.

Přestupkový zákon však není kompletním kodexem, a proto skutkové podstaty přestupků, sankce za jejich spáchání, či odchylky od procesní úpravy nacházející se v přestupkovém zákoně, nalezneme v řadě dalších zvláštních zákonů.

Legální definice pojmu přestupek je obsažena v ustanovení § 2 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Za přestupek se považuje takové jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a za přestupek je výslovně označeno v zákoně o přestupcích nebo v jiném zákoně a nejde o jiný správní delikt nebo trestný čin.

Tato definice v sobě zahrnuje jak materiální, tak formální znak přestupku, tedy vyjadřuje skutečnost, že k dokonání přestupku je nezbytné, aby ohrožení nebo porušení chráněného zájmu dosáhlo určitého stupně nebezpečnosti pro společnost, přičemž tento stupeň nesmí přesáhnout míru nebezpečnosti stanovenou pro trestný čin, a dále že je nezbytné, aby protiprávní jednání fyzické osoby naplnilo všechny znaky skutkové podstaty přestupku.

6.2 Jiné správní delikty fyzických osob v ochraně životního prostředí

Jiné správní delikty fyzických osob představují samostatnou, velmi specifickou, kategorii správních deliktů.

Za prvé se jedná o správní delikty zaměstnanců, k jejichž spáchání se vyžaduje stejně jako u přestupků zavinění, ale navíc je nutné, aby pachatelem byl zaměstnanec a aby porušil povinnosti, které má na určitém úseku činnosti zaměstnavatele.⁴⁶

Druhou skupinu představují jiné správní delikty fyzických osob, jejichž postih je z různých důvodů vyňat z režimu přestupkového zákona.⁴⁷

Právní úprava jiných správních deliktů fyzických osob je značně roztržena - je obsažena pouze ve zvláštních zákonech, není tedy ani z části kodifikována, a přestupkový zákon nelze použít ani subsidiárně.

Projednávání jiných správních deliktů fyzických osob probíhá dle ustanovení správního řádu, z čehož plyne absence řady institutů běžných pro projednávání přestupků, jako je např. zákaz reformatio in peius, možnost projednat náhradu škody již v řízení o jiném správním deliktu (v adhezním řízení), povinnost příslušného orgánu vést o jiném správním deliktu v prvním stupni ústní jednání nebo možnost vyhlásit amnestii za jiné správní delikty.

Konstrukci jiných správních deliktů v oblasti ochrany životního prostředí jsem v ustanoveních jednotlivých zvláštních zákonů nenašla, tudíž si dovoluji dovodit závěr, že se v současné době tento druh deliktu k ochraně životního prostředí nevyužívá.

6.3 Správní delikty fyzických osob podnikajících

Podstatou této skupiny správních deliktů je skutečnost, že fyzická osoba se dopustí protiprávního jednání v souvislosti se svojí podnikatelskou činností a dále, že odpovídá za delikt bez toho, aniž by jej sama zavinila. Jedná se tedy o odpovědnost objektivní, koncipovanou jako odpovědnost za následek.

Právní úprava je obsažena v řadě zvláštních zákonů na ochranu životního prostředí a jeho jednotlivých složek a neexistuje ani dílčí kodifikace této materie. Při projednávání jednotlivých správních deliktů fyzických osob podnikajících se v první řadě postupuje dle ustanovení zvláštního zákona. V případě absence zvláštní úpravy se použije subsidiárně správní řád.

⁴⁶ Srovnej Hendrych, D. a kol.: Správní právo, 6. vydání, C.H.Beck, Praha, 2006, str. 443

⁴⁷ Hendrych, D. a kol.: Správní právo, 6. vydání, C.H.Beck, Praha, 2006, str. 443

6.4 Současná právní úprava správních deliktů v ochraně životního prostředí

Pro rozbor současné právní úpravy správních deliktů fyzických osob v ochraně životního prostředí jsem se rozhodla použít následující kritéria:

- a) základní znaky skutkové podstaty správního deliktu
- b) formulaci skutkových podstat
- c) sankce

6.4.1 Základní znaky skutkové podstaty správního deliktu

Stejně jako u trestného činu je podstatou každého správního deliktu vymezení jeho skutkové podstaty.

V důsledku velmi roztržité úpravy správněprávní odpovědnosti nalezneme skutkové podstaty správních deliktů určených k ochraně životního prostředí v celé řadě jednotlivých zákonů.

Skutková podstata každého správního deliktu je vždy určena čtyřmi základními znaky, a to i v případě, kdy nejsou ve skutkové podstatě výslovně popsány.

Těmito základními skupinami znaků jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka.

Objekt vyjadřuje, které společenské zájmy jsou zákonem chráněny, a lze jej dělit na obecný, který je společný pro všechny správní delikty a představuje jej především zájem na řádném výkonu veřejné správy, na druhový, který je společný pro určitý okruh správních deliktů, a individuální, jenž je obsažen ve skutkových podstatách jednotlivých správních deliktů.

Od objektu je nutno odlišit hmotný předmět útoku, který je uveden jen v některých skutkových podstatách, jde tedy pouze o fakultativní znak, a který udává, na jaké konkrétní věci má poškození či ohrožení nastat (např. § 35 odst. 1 písm. b) přestupkového zákona jakožto předmět útoku specifikuje půdu nebo § 32 odst. 6 písm. c) zákona o vodovodech a kanalizacích stanoví jako předmět útoku vodovod nebo kanalizaci nebo jejich součásti či příslušenství).

Objektivní stránka správních deliktů se skládá ze znaků charakterizujících jednání, následek a příčinnou souvislost mezi jednáním a následkem. Právě znaky charakterizující objektivní stránku nejvýrazněji odlišují jednotlivé správní delikty navzájem.

Jednání může spočívat jak v činnosti, tak v nečinnosti. Přesné vymezení jednání nalezneme v jednotlivých skutkových podstatách správních deliktů (např. podle ustanovení § 116 odst. 1 písm. a) vodního zákona je protiprávním jednáním odebrání povrchové nebo podzemní vody bez potřebného povolení vodoprávního úřadu nebo v rozporu s ním). Existují však skutkové podstaty, které určení jednání vůbec neobsahují, objektivní stránka je u nich vyjádřena pouze následkem.

Následek protiprávního jednání spočívá v ohrožení nebo porušení chráněného společenského zájmu, a to i v případě, kdy následek není výslovně ve skutkové podstatě určen. Je tedy nepochybné, že vymezení následku nemusí být v konkrétní skutkové podstatě obsaženo.

V některých případech je následek dán již samotným faktem protiprávního jednání.⁴⁸

Význam takto charakterizovaného následku je především v tom, že v mnoha případech následek nelze přesně kvantifikovat nebo přisoudit určité osobě, tudíž by byl ztížen postih za dané protiprávní jednání. Na druhou stranu je však nutné mít na paměti, že ani v případě, kdy není následek přesně vymezen, nelze stíhat jakékoli bagatelní jednání, které přímo neohrožuje či nepoškozuje životní prostředí nebo některou jeho složku.⁴⁹

Z hlediska určení následku, lze správní delikty delikty dělit na ohrožovací nebo poškozovací. Takovéto rozlišení má význam především pro určení dokonání správního deliktu a pro správnou kvalifikaci protiprávního jednání.

Dalším znakem skutkové podstaty správního deliktu je **subjekt**. Obecně lze všechny správní delikty podle subjektu rozlišit na ty, kterých se může dopustit fyzická osoba, fyzická osoba podnikající či právnická osoba.

V praxi se však vyskytují nemalé problémy s určením subjektu některých správních deliktů. Jednoznačně specifikovaný subjekt nalezneme v podstatě pouze u přestupků.

Přestupku se může dopustit pouze fyzická osoba, která je v době jeho spáchání příčetná a dosáhla věku 15 let. Na osoby ve věkové kategorii 15 až 18 let, tedy mladistvé, se při

⁴⁸ Srovnej Hendrych, D. a kol.: Správní právo, 6. vydání, C.H.Beck, Praha, 2006, str. 427

⁴⁹ Blíže Langrová, V.: Právní odpovědnost za správní delikty v ochraně životního prostředí, Disertační práce, Praha, 2004, str. 96 a násl.

posuzování jejich protiprávního jednání použijí zvláštní ustanovení přestupkového zákona obsažená v § 19.

V některých případech je naplnění znaků týkajících se pachatele přestupku podmíněno splněním dalších podmínek, jako například u přestupků uvedených v § 32 odst.1 zákona o vodovodech a kanalizacích které může spáchat pouze fyzická osoba jakožto vlastník vodovodu nebo kanalizace nebo u přestupků uvedených v § 32 odst. 4 zákona o vodovodech a kanalizacích, kterých se dopustí pouze fyzická osoba jakožto odběratel.

Stejně jako u trestných činů i u přestupků existují osoby, které nelze za spáchaný přestupek stíhat. Jedná se o osoby požívající výsad a imunit podle zákona nebo mezinárodního práva. U ostatních správních deliktů se s institutem výsad a imunit nesetkáme.

Určení subjektu jiných správních deliktů je značně obtížné, neboť tyto delikty jsou upraveny pouze v jednotlivých zvláštních předpisech a přestupkový zákon se v těchto případech nedá použít ani subsidiárně.

Subjektem správních deliktů fyzických osob podnikajících může být pouze osoba oprávněná k podnikání. Problémem současné právní úpravy je však fakt, že v jednotlivých skutkových podstatách těchto deliktů jsou použita různá označení subjektu.

Z hlediska **subjektivní stránky** se u správních deliktů fyzických osob v ochraně životního prostředí rozlišuje mezi delikty fyzických osob nepodnikajících a podnikajících.

Zatímco u nepodnikajících se vyžaduje ke spáchání deliktu zavinění, a to zavinění z nedbalosti, pokud zákon nestanoví, že je nutný úmysl, u deliktů fyzických osob podnikajících se jedná o odpovědnost objektivní, tedy bez ohledu na zavinění. Je tomu tak z toho důvodu, že prokazování zavinění u podnikající osoby je ve většině případů velmi obtížné, ale na druhé straně v důsledku podnikatelské činnosti může dojít k tak závažnému poškození životního prostředí, že je potřeba osobu provozující kvalifikovanou činnost právně postihnout.

V souvislosti s výčtem základních znaků skutkových podstat správních deliktů je nezbytné uvést ještě jeden důležitý znak, který sice není ve většině skutkových podstat explicitně uveden, ale k naplnění skutkové podstaty správního deliktu je nepostradatelný.

Jedná se o **protiprávnost**. Jedině jednání, které je v rozporu se zákonem, je nedovolené a může naplnit všechny znaky správního deliktu.

O tom, že protiprávnost je skutečně důležitým znakem skutkové podstaty správního deliktu svědčí skutečnost, že v případě, kdy sice všechny ostatní znaky skutkové podstaty správního deliktu jsou naplněny, ale jedná se o dovolené jednání, správní delikt spáchán nebude.

Okolnosti, které způsobují, že jednání, jež vykazuje všechny znaky správního deliktu, není protiprávní, se označují jako okolnosti vylučující protiprávnost.

S tímto institutem se setkáme pouze v přestupkovém zákoně, který za okolnosti vylučující protiprávnost označuje jednání v nutné obraně (§ 2 odst. 2 písm. a), jednání v krajní nouzi (§ 2 odst. 2 písm. b) a jednání na příkaz (§ 6).

6.4.2 Formulace skutkových podstat

Formulace skutkových podstat jednotlivých správních deliktů má především význam pro zajištění právní jistoty při interpretaci a aplikaci ustanovení právních předpisů.

Příliš konkrétně vymezené skutkové podstaty vedou k jednoznačnému a předvídatelnému výkladu, takže v praxi nebývají problémy s jejich uplatňováním, nevýhodou je však příliš úzce vymezený okruh případů, na které lze tyto skutkové podstaty aplikovat. Na druhou stranu příliš vágní a neurčitá formulace skutkových podstat s sebou nese riziko interpretačních nejasností a s tím spojenou právní nejistotu a minimální použitelnost takových ustanovení v praxi.

Skutkové podstaty správních deliktů by tedy měly být formulovány takovým způsobem, aby nenastaly pochybnosti ohledně jejich výkladu, aby je bylo možné použít pro různé modifikace určitého protiprávního jednání, měly by být používány dostatečně určité, jednoznačné a jasné pojmy a rovněž by se měla dodržovat pravidla české gramatiky, aby v důsledku použití jazykového výkladu nedocházelo k absurdním situacím.⁵⁰

Skutkové podstaty z hlediska jejich formulace lze rozdělit na čtyři základní druhy⁵¹:

- a) skutkové podstaty vymezené slovním popisem

⁵⁰ Srovnej Langrová, V.: Právní odpovědnost za správní delikty v ochraně životního prostředí, Disertační práce, Praha, 2004, str. 99

⁵¹ Langrová, V.: Právní odpovědnost za správní delikty v ochraně životního prostředí, Disertační práce, Praha, 2004, str. 166

- b) skutkové podstaty vymezené částečně slovně a částečně odkazem na ustanovení upravující povinnost, jež odpovědná osoba porušila
- c) skutkové podstaty pouze odkazující na ustanovení příslušného zákona, jehož porušení se postihuje
- d) tzv. „zbytkové“ skutkové podstaty

Ad a) **Skutkové podstaty vymezené slovním popisem** obsahují přesný popis protiprávního jednání (např. podle § 87 odst. 1 písm. c) zákona o ochraně přírody a krajiny je přestupkem jednání spočívající ve zraňování, chování bez povolení zvláště chráněných živočichů nebo ptáků nebo jiné nedovolené zasahování do jejich přirozeného vývoje).

Ad b) **Skutkové podstaty vymezené částečně slovně a částečně odkazem na ustanovení upravující povinnost, jež odpovědná osoba porušila**, nalezneme v řadě právních předpisů upravujících správní delikty (např. podle § 87 odst. 2 písm. h) zákona o ochraně přírody a krajiny uloží orgán ochrany přírody pokutu té fyzické osobě, která se dopustí přestupku tím, že naruší krajinný ráz nesplněním povinnosti podle § 12 odst. 2 téhož zákona).

Ad c) **Skutkové podstaty pouze odkazující na ustanovení příslušného zákona, jehož porušení se postihuje**, jsou vymezeny jako porušení povinnosti obsažené v příslušném ustanovení zákona, na které skutková podstata odkazuje (např. podle § 40 odst. 1 písm. a) zákona o ochraně ovzduší uloží Česká obchodní inspekce pokutu ve výši od 20 000 do 10 000 000 Kč výrobcí, dovozci a prodejci paliv, poruší-li povinnosti uvedené v § 3 odst. 2 nebo 3 téhož zákona).

Ad d) **Tzv. „zbytkové“ skutkové podstaty** nalezneme pouze v některých právních předpisech. Obvykle postihují porušení povinností uložených příslušným zákonem, které nejsou jmenovitě uvedeny v sankčním ustanovení a většinou zní „porušení jiných povinností stanovených tímto zákonem“ (např. zákon o obalech, o odpadech, vodní zákon), nebo postihují porušení rozhodnutí vydaných správním orgánem na základě zákona (např. zákon o odpadech).

Nespornou výhodou takto formulovaných skutkových podstat je možnost postihnout škodlivé porušení povinnosti stanovené zákonem, i když výslovné sankční ustanovení o porušení této povinnosti chybí, na druhou stranu je však se „zbytkovými“ skutkovými podstatami spojeno

riziko, že bude projednáváno i porušení povinnosti, která byla do zákona vložena pouze za účelem zdůraznění vhodnosti určitého způsobu jednání či chování, ale její případné porušení není účelné ani nutné postihnout.

V této souvislosti se ztotožňuji s názorem V. Langrové⁵², že určité řešení by mohlo přinést začlenění fakultativní možnosti uložení pokuty správním orgánem, pokud by odpovědný subjekt naplnil „zbytkovou“ skutkovou podstatu, a to za předpokladu, že by se uložení sankce jevilo jako účelné.

6.4.3 Sankce

Sankce představují právní následek za spáchání správního deliktu. Jelikož neexistuje komplexní úprava správních deliktů, je nutné i při ukládání sankcí za spáchání konkrétního správního deliktu postupovat podle jednotlivých právních předpisů.

Přitom je třeba mít na paměti, že sankce může být uložena jen na základě zákona, tedy pouze zákon může stanovit jaký druh sankce, v jakém rozsahu, za jakých podmínek a jakým způsobem bude sankce uložena.

Orgán, který projednává konkrétní správní delikt a rozhoduje o druhu a výměře sankce, vždy vychází z okolností jednotlivého případu, zejména přihlíží k závažnosti porušení či ohrožení životního prostředí, ke způsobu spáchání a následku, k míře zavinění, k pohnutkám a osobě pachatele.

Přestupky

Za přestupek lze uložit pachateli podle § 11 přestupkového zákona následující sankce:

- napomenutí
- pokutu
- zákaz činnosti
- propadnutí věci

Podle přestupkového zákona je možné uložit i více sankcí současně, nelze však uložit současně pokutu a napomenutí. Zákaz činnosti lze uložit pouze za předpokladu, že je tento druh sankce výslovně u konkrétního přestupku uveden.

⁵² Langrová, V.: Právní odpovědnost za správní delikty v ochraně životního prostředí, Disertační práce, Praha, 2004, str. 104

Uvedené druhy sankcí se ukládají za přestupky upravené v přestupkovém zákoně i přestupky upravené zvláštními zákony, pokud v těchto zvláštních zákonech není zakotvena odlišná úprava.

V oblasti ochrany životního prostředí se nejvíce uplatňuje pokuta a zákaz činnosti. Je to zřejmé vzhledem k jejich schopnosti působit preventivně i represivně.

Pokutu za přestupek lze uložit do 1000 Kč, nestanoví-li přestupkový nebo jiný zákon pokutu vyšší. Za stejných podmínek lze uložit pokutu v blokovém řízení podle § 84 zákona o přestupcích a v příkazním řízení podle § 87 téhož zákona lze uložit pokutu až 4000 Kč.

Výše pokut za přestupky spáchané v oblasti ochrany životního prostředí, jenž jsou upraveny ve zvláštních zákonech, je stanovena různě pro jednotlivé skutkové podstaty a zřejmě nejvyšší pokuta, ve výši 1 000 000 Kč, se ukládá za přestupky podle § 69 odst. 2 zákona o odpadech a § 32 odst. 7 písm. e) zákona o vodovodech a kanalizacích.

Za spáchaný přestupek lze uložit vedle sankcí také ochranná opatření, která stejně jako sankce chrání společenský zájem a působí újmu osobám, kterým byla uložena. Narozdíl od sankce však způsobená újma není primárním cílem ochranného opatření, ale je jeho nezbytným důsledkem.

Mezi ochranná opatření patří omezující opatření a zabránění věci.

Za přestupky spáchané v oblasti životního prostředí však dle § 17 přestupkového zákona lze uložit ochranná opatření jen za přestupky podle § 47 přestupkového zákona.

Sankce však nemusí být uložena ve všech případech, kdy dojde ke spáchání přestupku. Orgán projednávající přestupek může od uložení sankce upustit, dojde-li k závěru, že projednání přestupku je dostačující k nápravě pachatele.

Správní delikty fyzických osob podnikajících

U převážné většiny těchto správních deliktů se jako sankce ukládá pokuta, která je značně vyšší než u přestupků, protože následky pro životní prostředí i jeho jednotlivé složky způsobené jednáním fyzických osob v rámci jejich podnikatelské činnosti jsou mnohem citelnější a rozsáhlejší. Horní hranice pokut se pohybuje v rozmezí desítek tisíc až desítek milionů korun – jednu z nejvyšších pokut lze uložit za správní delikty podle § 66 odst. 4 zákona o odpadech, a to až do výše 50 000 000.

Vyšší sazba pokut má rovněž působit jako podnět k upuštění od páchaní správního deliktu, v mnoha případech je však přesto nedostatečná a pro pachatele je ekonomicky výhodnější uhradit pokutu za správní delikt než splnit povinnosti uložené mu příslušným zákonem.

Podle mého názoru by fyzické osobě, jež se dopustí správního deliktu v souvislosti s výkonem podnikatelské činnosti, měla být uložena taková sankce, která by pro ni znamenala výrazný zásah či omezení její podnikatelské činnosti jako například zákaz činnosti. Možnost uložení takové sankce by ji jistě dostatečně odradila od porušování uložených povinností.

6.5 Komparace trestných činů a přestupků

V souvislosti s pojednáním o správních deliktech je podle mého názoru na místě zabývat se vymezením a vzájemným vztahem přestupků a trestných činů. Důvodem je skutečnost, že v některých případech si právě tyto dva instituty mohou navzájem konkurovat.

Oba instituty představují protispolečenské činy. Ke spáchání trestného činu i přestupku se vyžaduje zavinění jednajícího, z čehož plyne, že se jich mohou dopustit pouze fyzické osoby, a to příčetné a mající požadovaný věk.

Přestupky i trestné činy musí být takto označeny v zákonech, nestačí zakotvení v právních předpisech nižší právní síly.

V případech, kdy nelze podle formálních znaků trestný čin a přestupek rozeznat, je stupeň nebezpečnosti jednání pro společnost mnohdy jediným odlišujícím prvkem mezi těmito dvěma činy.

Zatímco u trestného činu se vyžaduje dosažení stupně vyššího než nepatrného, u přestupků tento požadavek stanoven není. Při určení stupně společenské nebezpečnosti se vychází jednak z § 3 odst. 4 trestního zákona a dále z jednotlivých ustanovení o přestupcích a trestných činech, která obsahují znaky odlišující tyto delikty.

Další rozdíl představuje odlišná legální definice přestupku a trestného činu.

Odlišná je též požadovaná forma zavinění, neboť ke spáchání trestného činu se vyžaduje úmyslné zavinění, pokud zákon nestanoví, že postačí nedbalost, zatímco u přestupků postačí zavinění z nedbalosti, pokud zákon výslovně nepožaduje zavinění úmyslné.

Další rozdíl nalezneme v právní úpravě trestnosti přípravy a pokusu – u přestupků, narozdíl od trestných činů, se tato jednání nesankcionují.

Rozdíl mezi přestupky a trestnými činy rovněž spočívá v různých druzích sankcí, které lze za protiprávní jednání uložit. Za přestupky se ukládají mírnější sankce, jejich výčet je užší než za trestné činy a nelze za ně uložit trest odnětí svobody.

Odlíšné jsou taktéž orgány projednávající dané delikty – o trestných činech rozhodují soudy, zatímco přestupky projednávají příslušné správní orgány, s čímž souvisí další rozdíl, totiž že soudní řízení o trestném činu proti životnímu prostředí lze zahájit pouze na základě žaloby státního zástupce, ale přestupkem se může správní orgán zabývat i z moci úřední.

Neopominutelný je též rozdíl v evidenci spáchaných deliktů. Zatímco trestné činy se zapisují do Rejstříku trestů, přestupky se do tohoto ani do jiného rejstříku nezapisují, může být vedena pouze jejich evidence.

Co se týče vztahu trestného činu a přestupku, platí zde zásada subsidiarity přestupku vůči trestnému činu, která vyplývá z § 2 odst. 1 přestupkového zákona a v důsledku níž je tedy vyloučeno, aby jedno jednání bylo současně kvalifikováno jako trestný čin i přestupek. K řešení případné kolize mezi odpovědností za trestný čin a přestupek se rovněž použije ustanovení § 94 přestupkového zákona, které stanoví, že správní orgán své pravomocné rozhodnutí o přestupku zruší, zjistí-li, že osoba, která byla uznána vinnou z přestupku, byla za týž skutek soudem pravomocně odsouzena nebo obžaloby zproštěna.

Z hlediska postihu přestupků je významné ustanovení § 20 odst. 2 přestupkového zákona, které stanoví, že do jedno roční lhůty od spáchání přestupku, ve které je možné přestupek projednat, se nezapočítává doba, po kterou se pro tentýž skutek vedlo trestní řízení. Toto ustanovení umožňuje náležitě prověřit skutečnost, zda byl spáchán přestupek v případě, kdy orgán činný v trestním řízení odloží věc s tím, že se nejedná o trestný čin.

6.6 Vybrané zahraniční úpravy správněprávní odpovědnosti v oblasti ochrany životního prostředí

Komparace pojetí správní odpovědnosti v ochraně životního prostředí v zahraničních právních úpravách je značně ztížena roztržitostí a nepřehledností právních úprav správních deliktů v jednotlivých zemích.

Přesto jsem se pokusila s pomocí dostupných materiálů popsat alespoň základní znaky správních deliktů zakotvených v právních řádech Slovenské republiky a Spolkové republiky Německo.

Slovensko

Správněprávní odpovědnost je na Slovensku koncipována velmi podobně jako v českém právním řádu. Správní delikty fyzických osob se rovněž dělí na přestupky a jiné správní delikty, přičemž oba druhy deliktů jsou stíhané na základě zavinění, a správní delikty fyzických osob podnikajících, tedy delikty, jenž je možné postihnout bez ohledu na zavinění.

Stejně jako v právním řádu ČR, neexistuje komplexní úprava správních deliktů ani na Slovensku, proto nalezneme právní úpravu jednotlivých správních deliktů v celé řadě zvláštních zákonů.

Určitou výjimkou je přestupkový zákon, který představuje, stejně jako u nás, „kvazikodex“ úpravy přestupků, přičemž skutkové podstaty přestupků nalezneme rovněž ve zvláštních zákonech (např. zákon veterinární péči, zákon o ochraně ozónové vrstvy Země, zákon o památkové péči).

Podle slovenského přestupkového zákona se **přestupku** může dopustit pouze fyzická osoba na základě zaviněného jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v přestupkovém zákoně nebo v jiném zvláštním zákoně a zároveň nejde o jiný správní delikt nebo o trestný čin.

Za spáchaný přestupek ukládá příslušný orgán sankce (napomenutí, pokuta, zákaz činnosti, propadnutí věci) nebo ochranná opatření (omezující opatření, zabránění věci).

Ke spáchání přestupku postačí zavinění z nedbalosti, pokud zákon výslovně nestanoví, že je potřeba zavinění úmyslné.

Charakteristika **jiných správních deliktů** fyzických osob je totožná jako v českém právu, ale skutkové podstaty těchto deliktů v ochraně životního prostředí se v dnešní slovenské právní úpravě nevyskytují.

Právní úprava správních deliktů, které může spáchat **fyzická osoba podnikající nebo provozující kvalifikovanou činnost**, je založena na stejných principech jako úprava česká. Základem je tedy objektivní odpovědnost (rozhodující pouze prokázané porušení zákonné povinnosti bez ohledu na zavinění) a skutkové podstaty jsou obsaženy v jednotlivých zvláštních zákonech.

Jako sankci za tyto správní delikty lze až na velmi výjimečné případy uložit pouze pokutu.

Skutkové podstaty správních deliktů jsou podobně jako v našem právním řádu formulovány jako výslovný popis protiprávního jednání, jako částečný či úplný odkaz na porušení konkrétních ustanovení daného zákona, nebo jako stanovení způsobeného následku.

Německo

Úprava správních přestupků je obsažena v obecném zákoně o přestupcích z roku 1987, ve vztahu k přestupkům proti životnímu prostředí se však tento zákon použije jen subsidiárně, jelikož nestanoví žádné skutkové podstaty přestupků z této oblasti.

Základním pramenem správních přestupků proti životnímu prostředí jsou tedy jednotlivé zákony správního práva.

Správním přestupkem je protiprávní jednání, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně. Může být spáchán konáním i opomenutím.

Narozdíl od české právní úpravy, německý právní řád požaduje, aby pachatel přestupku jednal úmyslně, pokud zákon výslovně nestanoví jinak.

Správní přestupek se od trestního činu odlišuje menším stupněm společenské nebezpečnosti a tím, že za něj lze uložit pouze peněžitou sankci.

6.7 Úvahy de lege ferenda

Co se týče oblasti správní deliktní odpovědnosti, zásadní problém spočívá v neexistenci právního předpisu, jenž by jednotně upravil zejména procesní otázky týkající se jiných správních deliktů fyzických osob a správních deliktů právnických osob a fyzických osob podnikajících, jako je tomu u přestupků. V důsledku absence takového kodexu dochází v praxi k řadě problémů s aplikací příslušných ustanovení a s postihem odpovědných subjektů.

Za nedostatek současných správních předpisů v oblasti životního prostředí bych také označila nedostatečnou specifikaci subjektu správního deliktu v některých zákonech správního práva (např. v zákoně č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty je v § 35 upraveno ukládání pokut, není zde však uvedeno, zda se jedná o správní delikt fyzické osoby či správní delikt právnické osoby a fyzické osoby podnikající) a nejednotnou a roztržitou úpravu kompetencí orgánů příslušných k projednávání daných správních deliktů – např. neoprávněně získaný exemplář mohou dle

zákona č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů, a zákona č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, odebrat ČIŽP, obecní úřad obce s rozšířenou působností nebo správa chráněné krajinné oblasti či národního parku.

Vyjasnění kompetenčních sporů a zpřesnění skutkových podstat některých správních deliktů by jistě přispělo k efektivnějšímu uplatňování správní odpovědnosti v oblasti životního prostředí.

Dalším přínosem by podle mého názoru bylo zvýšení horní hranice pokut ukládaných za správní delikty, které způsobují závažné poškození životního prostředí. Tak například dle § 69 odst. 1 písm. a) zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech je za přestupek, kterého se dopustí fyzická osoba tím, že se zbaví autovraku nebo umístí vozidlo vyřazené z evidence motorových vozidel v rozporu se zákonem, stanovena jako horní hranice pokuty částka 20 000 Kč. Tato částka se mi zdá naprosto neadekvátní vzhledem k následkům, které odložení autovraku způsobí, a nepůsobí ani preventivně.

Vhodné by rovněž bylo zakotvení nových, přísnějších druhů sankcí ukládaných podnikajícím osobám za správní delikty způsobené při provozování podnikatelské činnosti, a to např. zákaz podnikatelské činnosti, v jejímž důsledku došlo k závažnému poškození životního prostředí.

6.8 Shrnutí:

Správní odpovědnost fyzických osob v ochraně životního prostředí je vedle trestněprávní odpovědnosti dalším významným právním prostředkem ochrany životního prostředí.

Právní úprava odpovědnosti za správní delikty je v českém, slovenském i německém právním řádu značně roztržštěná a nesystematická. Jedinou výjimkou je přestupkový zákon, který jak v naší zemi, tak na Slovensku představuje určitou kodifikaci přestupků, i když odchylky nalezneme ve zvláštních správních předpisech.

Správní delikty fyzických osob v ochraně životního prostředí tvoří přestupky, jiné správní delikty fyzických osob (zaviněné) a delikty fyzických osob podnikajících (bez ohledu na zavinění).

Skutková podstata každého správního deliktu se vyznačuje základními znaky, kterými jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. Nezanedbatelným znakem, který se ovšem neřadí mezi základní znaky, je protiprávnost.

Pro zajištění právní jistoty při interpretaci jednotlivých skutkových podstat a při aplikaci příslušných ustanovení právních předpisů má zásadní význam dostatečně přesná a jasná formulace skutkových podstat správních deliktů. Skutkové podstaty mohou být formulovány

různými způsoby, od výslovného popisu protiprávního jednání, přes částečný popis protiprávního jednání a částečný odkaz na jiné ustanovení zákona, přes úplný odkaz na ustanovení obsahující povinnost, jejíž porušení se postihuje, až po „zbytkové“ skutkové podstaty, v důsledku jejichž použití může dojít i k sankcionování porušení takových povinností, jejichž postih není žádoucí.

Právním následkem správního deliktu jsou sankce. Především díky nim může odpovědnost za správní delikty působit dostatečně preventivně, reparačně i represivně.

Druhy a výše sankcí za jednotlivé správní delikty jsou stanoveny odlišně. Pouze u přestupků existuje jednotná úprava sankcí v přestupkovém zákoně, s odchylkami ve zvláštních zákonech. U ostatních správních deliktů je třeba při ukládání sankcí vždy postupovat podle zvláštních zákonů. Při stanovení druhu a výše sankce u konkrétního správního deliktu vychází rozhodovací orgán z okolností daného případu.

Za přestupky lze uložit jako sankci napomenutí, pokutu, zabránění věci, zákaz činnosti a v některých případech též ochranné opatření. Za ostatní správní delikty se jako sankce ukládá téměř výlučně pokuta. Ne vždy však výše uložené pokuty odpovídá způsobenému následku a plní preventivní funkci.

Při posuzování protiprávního jednání může občas nastat situace, kdy pouze podle formálních znaků není zcela jasné, zda se jedná o přestupek či trestný čin. V takovém případě je mnohdy jediným odlišením stupeň společenské nebezpečnosti jednání pro společnost. Kromě odlišností týkajících se materiální a formální stránky existuje celá řada dalších rozdílů mezi přestupky a trestnými činy.

Co se týče srovnání právní úpravy správněprávní odpovědnosti ve vybraných zahraničních právních řádech, je stejně jako v České republice rozptýlena do spousty zvláštních zákonů. V německém právním řádu se setkáme pouze s jedním druhem správních deliktů fyzických osob v ochraně životního prostředí, a to se správním přestupkem. Naproti tomu slovenská právní úprava zakotvuje jakožto správní delikty fyzických osob přestupky, jiné správní delikty založené na zavinění a správní delikty fyzických osob podnikajících (bez ohledu na zavinění).

Dle výše srovnávaných úprav lze za všechny správní delikty fyzických osob v ochraně životního prostředí uložit pokutu, jejíž výše je závislá jednak na zákonném rozpětí a jednak na posouzení všech okolností případu.

Jiné druhy sankcí lze za správní delikty uložit jen v ojedinělých případech, pokud tak stanoví zvláštní zákon. Výjimkou je slovenská úprava přestupků, která umožňuje uložit kromě pokuty také napomenutí, zákaz činnosti nebo zabránění věci.

7. Závěr

Delikt ní odpovědnost fyzických osob, jakožto jeden z právních nástrojů ochrany životního prostředí, má v demokratické společnosti bezesporu své opodstatněné místo.

V poslední době sílí tendence dávat přednost trestněprávní odpovědnosti před odpovědností správní, pravdou ale je, že většina protiprávních činů proti životnímu prostředí je projednávána a sankcionována právě v rámci správního práva.

Trestní právo je ceněno především pro svoji preventivní a represivní funkci a schopnost výrazněji postihnout pachatele nejzávažnějších deliktů. Na druhé straně je jeho využití v praxi spojeno s řadou procesních překážek, které často brání náležitému využití trestněprávní úpravy při ochraně životního prostředí.

Jedná se zejména o problémy s prokazováním příčinného vztahu mezi protiprávním jednáním určité osoby a způsobeným následkem a s prokazováním míry způsobeného následku, značně obtížné je též samotné obstarávání potřebných důkazů. Nezanedbatelnou roli hraje rovněž skutečnost, že orgány činné v trestním řízení mnohdy nemají potřebné odborné znalosti ani dostatek času se trestnými činy proti životnímu prostředí náležitě zabývat.

Jsou to příslušné správní orgány, resp. jejich jednotlivé útvary disponující odborně vzdělanými pracovníky v dané oblasti, jimž je uložena povinnost vykonávat dohled nad dodržováním povinností plynoucích z jednotlivých právních předpisů na ochranu životního prostředí a které nejčastěji postihují odpovědné osoby.

Systém správního práva rovněž umožňuje mnohem rychlejší a pružnější postup při projednávání protiprávního jednání než trestní právo.

Právní úprava delikt ní odpovědnosti v ochraně životního prostředí před rokem 1989 téměř neexistovala. Výrazná zákonodárná činnost v této oblasti nastala až po pádu totalitního režimu. Právní úprava prošla postupným vývojem, a to především v souvislosti s potřebou adekvátně reagovat na stále se rozšiřující nežádoucí chování, v jehož důsledku dochází k poškozování životního prostředí či jeho jednotlivých složek, a také v návaznosti na povinnost našeho státu plnit závazky vyplývající z členství v Evropské unii.

Dle platné trestněprávní úpravy lze k ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek využít jednak trestné činy, které jsou určeny k postihu protiprávních činů proti životnímu prostředí jako takovému (např. Trestný čin poškození a ohrožení životního prostředí), jednak trestné činy, jenž je možné použít v případě poškození určité specifické složky životního prostředí (např. Trestný čin týrání zvířat), a v neposlední řadě se na ochraně životního prostředí nepřímo podílí celá řada dalších trestných činů (např. Trestný čin obecného ohrožení, Trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele).

Trestné činy proti životnímu prostředí jsou, narozdíl od slovenské a německé právní úpravy, zařazeny do různých hlav trestního zákona. Tato situace se však změní v důsledku přijetí nového trestního zákona, který obsahuje samostatnou hlavu nazvanou Trestné činy proti životnímu prostředí.

Skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí chrání zájem na ochraně životního prostředí jako celku a jeho jednotlivých složek.

Dle mého názoru by bylo vhodné trestněprávně postihovat rovněž protiprávní jednání, v jehož důsledku dochází k ohrožování či poškozování lidského zdraví škodlivými vlivy, jako jsou hluk, vibrace, ionizující záření či nakládání s geneticky modifikovanými organismy.

Určitá snaha zákonodárce usměrňovat činnosti produkující vlivy negativně působící na člověka vyplývá ze znění nového trestního zákona, který obsahuje zcela nový trestný čin Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat (§ 303).

Co se týče vymezení objektivní stránky trestných činů proti životnímu prostředí, lze konstatovat, a to jak ve vztahu k české právní úpravě, tak i úpravě slovenské a německé, že reflektují nejzávažnější způsoby ohrožení a poškození životního prostředí a jeho složek.

Přestože je trestní právo při ochraně životního prostředí vyzdvižováno především pro svoji schopnost ukládat za spáchané trestné činy odstrašující tresty, realita je poněkud odlišná.

Nejčastěji ukládanými sankcemi za trestné činy proti životnímu prostředí jsou trest obecně prospěšných prací a podmíněný trest odnětí svobody, které však dle mého názoru většina lidí ani za tresty považuje.

Jak jsem již uvedla výše, větší podíl na ochraně životního prostředí než trestní právo má právo správní.

Jsou to totiž jednotlivé zákony veřejného, resp. správního práva, které ukládají fyzickým osobám konkrétní povinnosti, jejichž smyslem je chránit životní prostředí a jeho jednotlivé složky před poškozením, a jsou to správní orgány, které na dodržování těchto povinností dohlížejí.

V žádném ze srovnávaných právních řádů neexistuje kompletní úprava správních deliktů, jedinou výjimku představuje český a slovenský přestupkový zákon, který, až na jednotlivé odchylky ve zvláštních zákonech, komplexně upravuje hmotněprávní i procesněprávní materii přestupků.

Za určité pozitivum roztříštěné právní úpravy správních deliktů fyzických osob v ochraně životního prostředí bych označila fakt, že skutkové podstaty jednotlivých správních deliktů jsou zakotveny přímo v zákonech, které obsahují povinnosti, jejichž porušení se postihuje, a proto je možné v kontextu daného zákona ustanovení o deliktech lépe vyložit.

Nevýhodou nejednotné úpravy je rozdílné označování subjektů deliktů, zejm. u správních deliktů fyzických osob podnikajících a neexistence určitých procesních institutů.

Sankcí, která se nejčastěji za správní delikty ukládá, je pokuta. U jiných správních deliktů a správních deliktů fyzických osob podnikajících pokuta představuje jedinou možnou sankci.

Výše pokut však v mnoha případech pro pachatele představuje pouze určitou „daň“ za jeho protiprávní chování, ale preventivní funkci neplní vůbec.

V této souvislosti by bylo žádoucí, aby došlo ke zvýšení horní hranice pokut za správní delikty, které mají zvlášť negativní dopad na životní prostředí, aby bylo možné uložit zákaz podnikatelské činnosti v jejímž důsledku došlo k závažnému poškození životního prostředí, a dále by bylo vhodné zavést jako sankci povinnost pachatele odstranit následky svého protiprávního jednání nebo, pokud by to bylo možné a žádoucí, povinnost obnovit původní stav.

Význam deliktní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí je tedy nepochybný, neměl by být ovšem opomíjen fakt, že základem zachování příznivého životního prostředí a zajištění jeho ochrany je především dodržování primárních právních povinností vyplývajících z právních předpisů, z čehož plyne, že příslušné právní normy by měly být koncipovány přesně, jasně, určitě a lidé by měli být s jejich obsahem dostatečně srozuměni, aby ve vlastním zájmu chránili prostředí, ve kterém žijí.

POUŽITÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY

- 1.) Zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích
- 2.) Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- 3.) Zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší
- 4.) Zákon č. 477/2001 Sb., o obalech
- 5.) Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech
- 6.) Zákon č. 254/2001 Sb., vodní zákon
- 7.) Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
- 8.) Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon

- 9.) Zákon č. 300/2005 Zz., Trestný zákon – ve znění k 1.7.2008
- 10.) German Criminal Code – ve znění k 1.7. 2008

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DOKUMENTŮ:

Knihy a monografie:

- Boguszak, J. – Čapek, J. – Gerloch, A. : Teorie práva, EUROLEX Bohemia, Praha, 2001
- Červený Z. – Šlauf V.: Přestupkové právo, Komentář k zákonu o přestupcích včetně textu souvisejících předpisů, 10. aktualizované vydání, Linde, Praha, 2003
- Damohorský, M.: Právní úprava ochrany životního prostředí v České republice, Institut hl. m. Prahy, 1995, str. 23
- Damohorský, M.: Ekologickoprávní odpovědnost a soudní spory, VŠ – TU Ostrava, 1997
- Damohorský, M.: Právo životního prostředí, 2. vydání, C.H.Beck, Praha, 2007
- Damohorský, M.(ed): Právo životního prostředí – Vlastnické právo, trestní právo a ochrana životního prostředí , sborník z konference, KRNAP – Rýchory 2000, PF UK Praha, 2000
- Damohorský, M. (ed.): Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí, závěry a shrnutí projektu GA ČR – 407/00/1705, PF UK Praha, 2002
- Gerloch, A.: Teorie práva, 3. rozšířené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2004
- Harvánek, J.: Teorie práva, Masarykova univerzita Brno, Brno, 1998
- Hendrych, D. a kol.: Správní právo, 6. vydání, C.H.Beck, Praha, 2006
- Chmelík, J. a kol.: Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení, Linde, Praha, 2005
- Jelínek, J. – Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád s komentářem, 18. aktualizované vydání, Linde, Praha, 2002
- Langrová, V.: Právní odpovědnost za správní delikty v ochraně životního prostředí, Disertační práce, Praha, 2004
- Langrová, V.: Přehled judikatury z oblasti životního prostředí, ASPI, Praha, 2007
- Mezřický, V. a autoři: Globalizace, Portál, Praha 2003
- Novotný, O. - Dolenský, A. - Jelínek, J. - Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, ASPI, 2003
- Stejskal, V.: Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrana životního prostředí, monografie, PF UK Praha, 2002
- Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2004

Zahraniční literatura:

- Ebbesson, J.: Access to Justice in Environmental Matters in the EU. Kluwer Law International, 2002
- Faure, M. – Heine, G.: Criminal Enforcement of Environmental Law in the European Union. Kluwer Law International, 2005
- Harding, A.: Access to Environmental Justice – A Comparative Study. Martinus NIJHOFF Publisher, 2007
- Košičiarová, S. a kolektiv: Právo životného prostredia – Všeobecná časť, Heuréka, 2002
- Samaš, O. – Stiffel, H. – Toman, P.: Trestný zákon, Stručný komentár, IURA EDITION, Bratislava, 2006
- Seerden, René J.G.H. – Heldeweg, M.A. – Deketelaere, K.R.: Public Environmental Law in the European Union and the United States – A Comparative Analysis. Kluwer Law International, 2002

Internetové prameny:

- www.ekolist.cz
- www.eps.cz
- www.e-pravo.cz
- www.eurolex.cz
- www.msp.cz
- www.mv.cz

Články:

- Šámal, P.: K novele trestního zákona III., Zvláštní část trestního zákona, Všechno 1/1994
- Tichá, T.: Trestní právo a ochrana životního prostředí aktuální vývoj, in: Průchová, I. (ed.): Aktuální otázky práva životního prostředí, MU Brno, 2005

Ostatní dokumenty:

- Aktualizovaná Koncepce boje s kriminalitou páchanou na životním prostředí v působnosti resortu vnitra, Ministerstvo vnitra ČR, Odbor bezpečnostní politiky, 2007 –
web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/index.html

- Criminal Code of the Federal Republic of Germany
[Legislationline - free online legislation database.mht](http://legislationline.org)

- Návrh nového trestního zákona i s důvodovou zprávou
portal.justice.cz/ms

- Statistiky kriminality
<http://portal.justice.cz/justice2/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>

9. SUMMARY

Delictual liability of natural persons in protection of the environment

The purpose of my thesis is to analyse actual legal regulations of delictual liability of natural persons in protection of the environment.

Delictual liability in protection of the environment includes a criminal liability and an administrative liability.

The liability is one of legal instruments which the state uses for the protection of the environment and means that person who committed a breach of an obligation is obliged to endure appropriate consequences.

The reason for my research is the fact that people quite frequently breach their duties, thus consequently endanger or harm the environment. I wanted to know more about the legal regulation concerning this theme.

The thesis is composed of seven chapters, each of them dealing with different aspects of delictual liability of natural persons in protection of the environment. Chapter One is introductory and defines basic terminology used in the thesis.

Chapter Two addresses the issue of legal liability in general.

Chapter Three investigates delictual liability in general and delictual liability of natural persons in protection of the environment.

Chapter Four is about criminal liability in protection of the environment. The chapter is subdivided into six parts. Part one focuses on criminal liability in general. Part two provides an outline of making a legal regulation in this theme. Part three describes an actual crime in protection of the environment. Part four investigates a prepared new criminal code. Parts five and six contain considerations *de lege ferenda* and a summary of this chapter.

Chapter Five compares legal regulations in protection of the environment to those in Slovakia and Germany.

Chapter Six focuses on an administrative liability. This chapter contains parts which describe an administrative liability in general, different sorts of delicts, actual legal regulations and comparison to Slovak and German legal regulation. In this chapter we also find a consideration de lege ferenda and summary.

Conclusions are drawn in Chapter Seven.

10. KEYWORDS – KLÍČOVÁ SLOVA

- delictual liability – deliktní odpovědnost
- criminal liability - trestněprávní odpovědnost
- administrative liability – správněprávní odpovědnost
- protection of the environment – ochrana životního prostředí